

W. DREYER
NATUREFOLKENS
LIE.

NATURFOLKENS LIF

POPULÄR ETNOGRAFI

AF

W. DREYER

Öfversättning af D:r J. F. NYSTRÖM

MED FÄRGTRYCK OCH ILLUSTRATIONER

INNEHÅLL.

	Spalt		Spalt
Inledning	1	Bakubaer	25
Eldsländare	5	Kongofolk	25
Patagonier	19	Monbuttuer	26
Pampas-indianer	31	Niam-Niam	27
Araukaner	32	Fan'er	27
		Dinkaer	28
<i>Syd-Amerikas indianer</i>	31	Bongoer	28
Botokuder	34	En afrikansk monark	28
Bakaïrer	49	En afrikansk folkfest	28
Ottomaker	68	Massaier	33
		Tuareger	33
<i>Nord-Amerikas indianer</i>	73	<i>Austral-Asien</i>	33
Prärie-indianer	97	<i>Malajer</i>	33
Mandaner	102	Orang Punan	33
Nordväst-indianer	115	Nikobarer	33
Pueblos-indianer	131	Dajaker	33
		Hovaer	33
<i>Polar-folk</i>	139	Battaker	33
Eskimåer	139	<i>Polynesier</i>	33
Tschuktscher	168	Maorier	33
Korjaker	173	<i>Melanesier</i>	33
Ostjaker m. fl.	175	Fijianer m. fl.	33
Lappar	176	<i>Australnegrer</i>	33
		<i>Asiatiska folk</i>	33
<i>Afrikas befolkning</i>	195	Araber	33
Allmän öfversikt	197	Främre Indien	33
Afrikanska dvärgfolk	211	Bortre Indien	33
Kaffrer	211	Aïnos	33
		<i>Centralasiatiska nomader</i>	33
<i>Negrer</i>	229		
Bechuaner	248		
Batokaer	250		
Manganjaer	251		
Muata Jamvos rike	254		
Balubaer	257		

vanligen pack, som misshandlade de olyckliga infödingarna och fingo dem att snarast möjligt fly tillbaka ut i ödemarken. Nu söker man att samla dem i militärkolonier, men dessa styras ofta så illa, att de äro till obotlig skada i stället för till gagn. Genom förnuftig och mänsklig framfart vore det säkert icke omöjligt att uträtta åtskilligt godt bland dessa stammar. De äro icke ointelligenta eller oemottagliga för civilisationen, men de äro i regeln slöa och måste småningom uppfostras och lockas till arbete, icke tvingas och hotas därtill.

På detta sätt kunde folk räddas, som eljes skola försvinna från jordens yta, liksom dessa *aturer*, om hvilka den berömde resanden Humboldt berättar, att

den enda, som på hans tid kunde tala deras språk var — en papegoja.

Medan de trakter vi hittills rört oss i aldrig varit säte för någon egentlig kultur, är förhållandet ett helt annat både i Anderna längs Syd-Amerikas västsida, i Mellan-Amerika och i Mexiko. Här funnos på upptäckstens tid verkliga kulturstater med en högst egenomlig utveckling. Men denna kultur är försvunnen, och det ligger utanför arbetets plan att sysselsätta sig med den. Vi må därför gå förbi dess forna område, ehuru det visserligen äfven på detta lefva stammar i naturtillstånd, för att öfvergå till att behandla Nord-Amerikas ursprungliga invånare.

NORD-AMERIKAS INDIANER.

Det är knappast något naturfolk, som till den grad har ådragit sig den allmänna uppmärksamheten,

Fig. 39. Prärie-indian.

som de »röda männen», hvilka, spridda öfver omätliga områden, som voro bestämda att spela en välsignelserik roll i världshistorien och kulturhistorien, stötte våldsamt tillsammans med den ström af utvandrare, hvilka under loppet af några århundraden hafva eröfrat en half världsdel för kulturen. Hvem af oss har icke under vår uppväxt med tindrande ögon och blossande kinderläst Coopers spännande skildringar af striderna mellan de modiga och stolta, men grymma indianerna och de ensamma hvita kolonisterna och gränsjägarna? Eller huru många hafva ej med ångest och deltagande läst brefs och tidningars berättelser ända till de sista årtiondena om de blodiga gränsstriderna, som fördes där borta i skogarna och på prärierna, hvarest så många tusen nordbor hafva sökt och funnit ett nytt hem, hvilket många af dem måst dyrt betala med blod och skalper.

Den dag är förbi, då den röde mannen var mera fruktad än pest och hungersnöd. Stridsyxan är begrafd, och gräset gror på krigsstigen; de fjäderprydda krigarne äro förvandlade till försupna korgflätare och tiggare, eller i bästa fall till fredliga herdar och åkerbrukare. Tomahawken och

skalperknifven hafva funnit hvila på museernas väggar, de stora skogarna hafva fallit för yxan och den tama boskapen betar nu på de ändlösa slätter, hvarest fordom bufflars otaliga flockar vandrade i obunden frihet.

Den dag skall komma, då den siste »vilde» indianen har gått till de sälla jaktmarkerna, men dag skall aldrig komma, då sägnerna om indianernas fria lif i skogen och på prärien och sagan om deras modiga kamp mot de inträngande främlingarna, om deras tvungna tillbakavikande steg för steg från den uppgående till den nedgående solen, skall upphöra att väcka människors intresse och medkänsla.

Fig. 40. Sioux-indian (uttalas Sju-indian).

Det är naturligt, att man fällt högst olika och motsägande domar öfver detta märkliga folk, hvares karaktär var en förunderlig blandning af sällsamt utpräglade drag, såväl goda som onda. Har diktaren rätt, när han prisar indianernas högsinhet och gästfrihet och hans fria, lyckliga lif? Har gränsbyggaren rätt, när han framställer dem som lömska, i grunden fega, svekfulla och grymma barbarer, hvilkas grunddrag är falskhet och hvilkas största lust är att sakta pina och döda sina fångna fiender? Eller har nutidens turist rätt, när han kallar dem orenliga, försupna, lastfulla och föraktliga dagdrifvare.

Kanske hafva alla rätt; de skildra honom, som de sett honom, som han *var* innan han stötte ihop med kulturens ofta föga aktningsvärda förelöpare, som han *blef*, sedan hans lidelser blossat upp till glödande hämndtörst genom alla de oförrätter, allt det svek och all den förföljelse, som han blef föremål för från de hvita människors sida, och såsom han slutligen *är* nu, fredlös på jorden och förderfvad icke så mycket genom sina egna som genom inlärdas laster och genom det djäfvulska »eldvattnet».

Men vi skola här uppsöka honom i hans ursprungliga villkor och omgivning, vi skola sträfva att se honom i hans lif, som det en gång var, icke som det blef, ännu mindre som det är. Hvarken diktarens fantasi, gränsbons hat eller turistens förnämna öfverlägsenhet skall präglade vår framställning; som fredliga och opartiska resande vilja vi en stund dväljas hos honom.

Det är ett omätligt område, som dessa indian-

stammar vid europeernas uppträdande i Nord-Amerika sutto inne med. Från det sydliga Mexiko, hvarest *azteker*-folkets halfkultur då redan var bruten och utrotad med eld och svärd af de fanatiska spanska riddarne och munkarne, ända upp emot Ishafvet och Behrings-

sunds kuster, där eskimåerna hade tagit för sig en smal landremsa, utbredde sig den röde mannens jaktmarker öfver berg och slätter, skogar och prärier.

Ehuru både klimat, omgifningar och lifsvillkor äro så olika, allt efter som vi vända vår blick mot söder eller mot norr, mot öster eller mot väster, och ehuru de naturligtvis till en viss grad tryckt sin prägel på de olika stammarnas lif och utveckling, funnos dock så många gemensamma

drag, ett så genomgående ensartadt grunddrag hos hela befolkningen, att det är omöjligt betvifla att alla dessa hundratals stammar, som sammanfattas under namnet Nord-Amerikas indianer, äro mycket nära besläktade. Därför blir det också möjligt att gifva en någorlunda allmängiltig skildring i stora drag af dem, innan vi öfvergå till att betrakta några enskilda, mer märkliga underafdel-

Fig. 41. Pawnee-Indian i högtidsdräkt (uttalas Paahnee-Indian).

ningar och skildra dem utförligare.

Indianen kallas allmänt »den röde mannen», en benämning, som är hämtad från hans hudfärd. Egentligen röd är denna icke; i verkligheten omfattar den en mängd färgtoner från den ljusaste bruna, nästan guldgula, till tegelfärgade och rödbruna som garfvarbark samt mörkare bruna färger, hvilka närma sig mörkrödt. Den klaraste färgen, den som mest liknar kopparrödt, fanns hos några af de östra stammarna;

den ljusaste, som icke är så mycket olika åtskilliga mörka sydeuropeers eller sigenares, finnes hos de bofasta pueblos-indianerna i Nya Mexiko och Arizona.

Om man undantager enskilda stammar, i regeln de mest förtryckta och som lefva under de uslaste förhållandena, är indianen af reslig växt, ofta når mannen till 2 meter; han är kraftigt byggd med bredt bröst och smidig hållning, muskelstark men vanligen tämligen mager. Armar och ben äro välbildade och fötterna små. Gången får ett egendomligt drag därigenom att fötterna föras parallella eller något invända och därigenom att den närmar sig till ett slags traf. Många stammar äro uthålliga och hurtiga fotgängare, andra som lefva på hästryggen eller i kanoter på floder och sjöar, stå däremot långt tillbaka i detta afseende. Hufvudet är än mera rundt, än mera långdraget, pannan bred och låg, ofta starkt tillbakalutande. Håret är glatt, groft, svart och växer mycket långsamt, äfven hos männen. Skäggväxten är ytterst svag, saknas ibland alldeles. Ögonhålorna äro stora, ögonen djupt liggande, svarta och med en skarp blick. Synen är utmärkt, öfvad och utbildad till den högsta fullkomlighet, liksom äfven andra sinnen, särskildt hörseln och lukten. Näsan är i allmänhet stor, framstående, ofta krokig, kindbenen breda, underansiktet stort, kraftigt framskjutande. Munnen är stor med tjocka läppar, tänderna starka och skinande hvita. Ansiktsuttrycket är allvarligt, stolt, mörkt, vittnande om själfkänsla och kraft.

Kvinnorna äro betydligt mindre än männen, mera knutna och fallna för fetma. I sin första ungdom kunna de vara mycket vackra med ett blidt, tilltalande uttryck i ansiktet och en vacker figur; men tidiga barnsängar och strängt arbete åldrar dem snart och gör dem tidigt utsläpade.

Barnen äro ofta täcka, trefliga och välskapade, men under det kringflackande lefnadssättet, som föres, är dödligheten stor bland dem. För så vidt vuxen ålder nås, är indianen frisk, och han uppnår ofta en hög ålder.

Klädedräkten var väsentligen lika öfverallt, om än lättare i den varma södern än i den kalla norden. För mannen bestod den af ett slags tättslutande kolt af mjukt, beredt läder, med armar, däröfver en skinnkappa med den ofta hvitgarfvade köttsidan utåt och målad med scener ur ägarens lif och bedrifter. På benen bar han byxor af liknande läder som skjortan, men de voro tudelade, närmast som ett par mycket långa strumpor, hvardera slutande med en skinnrem, som bands om livet. På fötterna hade han »mockasiner», skor af ogarfvadt läder. Kvinnorna voro klädda ungefär som männen, blott att deras kolt var något längre och nedtill vidare. Kläderna pryddes med bräm af olika färgadt pälsverk, med piggsvinstaggar i vackra mönster, med prydliga hårfransar, hälst människohår från fällda fiender, och slutligen med pärlor och fjädrar.

I det hela satte man omåttligt värde på prydnader; isynnerhet männen uppträdde ofta med stor prakt. På hufvudet buro de vid högtidliga tillfällen stora fjäderprydnader af örnens och korpens ving- och stjärtfjädrar. Ofta hängde en lång utstående fjäderkam ned för deras rygg ända till marken. Håret blef noga vårdadt — på deras sätt. Antingen buro

de det långt, ibland ända ned till vadorna, deladt i lockar eller smalå flätor, som ofta voro insmorda med lera samt rödfärgade, prydda med fjädrar, pärlor och musselskal. Eller också rakades hela hufvudet utom en enda fläck på hjässan, där en lång lock fick växa som föremål för ägarens särskilda omvårdnad och stolthet. Denna »skalplock» var en ridderlig utmaning till fienden att komma och bemäktiga sig skalpen, om han kunde och vågade; i den blef krigarens kännetecken, korp- eller örnfjädern, fästad.

Kvinnornas hår var ofta mer kortväxt än mannens; det blef alltid skildt i midten och skiljolinien

Fig. 42. Indiankvinna (squaw).

färgades röd. Det bars fritt eller i flätor, ofta två till antalet och mycket tjocka.

Omkring halsen buro båda könen halsband, mannens för det mesta sammansatt af jakttrofeer, rofdjurständer eller björnklor; kvinnans af pärlor. Lifbältet, som höll koltens tillsammans, var också rikt smyckadt; ofta bestod det blott af pärlor, de så kallade *wampums*. Dessa voro ursprungligen gjorda af tjocka musselskal, som skuros och slipades till korta cylindrar, hvilka sedan genomborrades och drogos på ett snöre af djursenor eller växttrådar. Sådana wampums spelade en stor roll icke blott som prydnad utan äfven som symboliska och högt ansedda gåfvor. Öfersändande af ett wampumbälte från en stam till en annan var således en högtidlig försäkran om fred och vänskap.

Här och där, men ingalunda allmänt, brukade man genomborra näsbroket och örat för att anbringa prydnader, och bland många stammar var tatueringen i bruk, dock blott i mindre utsträckning och använd med en viss måtta. Däremot var hudens målning allmän och omtyckt öfverallt. Man lät sin fantasi fritt spela och tumla om af hjärtans lust i val af färger och mönster. Isynnerhet vid fester och när det förestod en strid eller ett rådslag, målade man ansiktet och andra synliga kroppsdelar, och man förstod synnerligen väl att genom valet af färger och mönster antyda sinnelaget, om det var blidt och fredligt eller krigiskt och blodtörstigt. Mest omtyckta voro röda, svarta och hvita färger, dock brukades äfven blå och gula, och inom vissa gränser och bestämda af vissa regler gjorde sig skiftande moder gällande. För öf-

rigt tyckte båda könen mycket om att ingnida både hår och kropp med åtskilliga feta ämnen, särdeles björnfett. Åtminstone flera stammar voro mycket renliga både till kläder och personer. Bad användes ofta. Mycket omtyckta voro svettbad; de togos i ett litet skinntält, hvori ånga åstadkoms genom att vatten hålles på upphettade stenar.

På grund af det kringströfvande lefnadssättet lades vanligen icke synnerlig vikt på inrättningen af bostäderna, de så kallade *wigwams*. Det gällde att få dem färdiga så fort som möjligt och att finna material, som låg nära till hands öfverallt, eller som i alla

Några stammar hade fasta boplatser och därför solidare bostäder, men det var sällsynta undantag.

Sitt lifsuppehälle skaffade sig indianerna väsentligen genom jakt, i ringa utsträckning dock äfven genom fiske, insamling af vilda frukter och rötter och slutligen genom åkerbruk.

Men jakten var som oftast hufvudsaken. Kringen samlade sig intressena och den bedrefs med lidelse och med öfverträfflig duktighet. Intet folk har någonsin bättre känt vildtets vanor, dess upphållsorter och egendomligheter än indianerna; med outtröttlig uthållighet uppspårades och förföljdes det, med

Fig. 43. Indianläger på prärien utanför ett amerikanskt fort.

fall lätt kunde transporteras från ställe till ställe. Här hade dock omgivningarnas natur stor betydelse och därför rådde också betydliga olikheter i olika trakter.

I skogsnejderna byggde man sig wigwams af björk- eller annan träbark, som afskars i långa, breda bälten och rullades upp på ett lätt träskelett af tunna stänger. På prärierna däremot använde man tält, hvilkas ställ bestodo af ett antal långa, smäckra stänger, som anbraktes så, att de nedtill stodo i sår uti en krets, medan de kägelformigt löpte tillsammans i spetsen. På dem fastgjorde man ett öfverdrag af hopsydda, beredda björnskin, målade med tilldragelser från kriget och jakten och fastgjorda vid träkilar i marken. I toppen kunde man slå åt sidan ett par flikar för att skaffa utgång åt röken från elden; nedtill kunde man på samma sätt bilda en ingång.

outtröttlig list förstod man att smyga sig på det och bemäktiga sig det. Enhvar af deras jaktmetoder var i sin art fullkomlig, antingen den gällde hjorten och elgen i österns skogar, buffeln på västerns prärier, bäfvern i floderna eller uttern och sälen på skären och i sunden vid den sönderslitna nordvästkusten.

Af vildtets kött lefde de och dess vandringar måste de följa. Uteblef det, svulto de, var det rikligt frossade de i vällefnad. Då det oftast fanns djur nog att fånga på alla årstider, voro indianerna vanligen icke synnerligen omtänksamma i att samla förråd. Dock torkade de en mängd kött, när det var öfverflöd därpå, genom att uppskära det i långa, tunna remsor, som upphängdes på träställningar i solen.

De stammar, som bodde längs kusterna eller vid de stora floderna och sjöarna, insamlade skaldjur och

fångade fisk, men egentliga »fiskätare» voro — och äro — blott stammarna i brittiska Columbia och de nordvästra unionsstaterna, där floderna vimla af laxarter och hafvet af andra fiskar. De röda männen hafva aldrig nått någon utveckling som sjömän. De fartyg, som de tillverkade, voro både små och ofullkomliga, och om de än förstodo att på ett mästertligt sätt styra dem på floder och mindre sjöar, så dugde de dock icke på hafvet, och på det vågade de sig sällan långt ut från kusten.

Den allmänt använda farkosten var barkkanoten, en liten lätt båt, utmärkt på floder med äfven stark ström, men ur stånd att tåla sjögång. Några präriestammår gjorde sig en båt af buffelhudar, som utspändes öfver ett lätt träverk, andra kände blott små lätta flottor sammanbundna med torra rör, eller lätt flytande träd. På ett ställe förstod man, så förunderligt det än låter, att fläta en vattentät båt af vide, utan att använda något som helst tätningemedel. Också i detta fall utgöra nordvästindianerna ett undantag; de urhålkade långa kanoter eller »piroger» af mäktiga trädstammar. Segelfart var öfverallt okänd, rörelsen framkallades alltid med korta åror, med hvilka man paddlade sig fram med små, korta tag, utan att låta dem hvila i årtullar.

Växtföda försmådde man ingalunda; tvärtom samlade de flesta stammarna sig stora mängder af trädfrukter och bär. Äfven kornet i det vilda ris, som växer i vattnet vid floders och sjöars stränder, skördades i icke ringa omfång på ett ganska egendomligt sätt: man for omkring i en kanot, drog in axen öfver relingen och afslog de mogna kornen, så att de föllo ned på båtens botten. Dessutom drefvo flera stammar åkerbruk, om ock i ringa utsträckning. Majs, bönor, pumpor och tobak voro föremål för odling. Denna var naturligtvis ofullkomlig. Med en spetsig käpp borrhade man hål i jorden för fröet; var man noggrannare, gräfdde man upp jorden med skulderbladet af ett däggdjur, buffel eller elg, och efter sådden lemnades jorden åt sig själf. Ofta drog man bort och kom först tillbaka, när skörden stod för dörren.

Dock rådde olikheter häri; vi skola sedan se, att det kan följas en utvecklingsföljd från »samlaren» till verkliga åkerbrukare.

Med hänsyn till mat och dryck voro indianerna måttliga; de åtnöjde sig vanligen med två måltider om dygnet och åto i hvardagslag icke öfverdrifvet

mycket. Regelmässiga måltider kände de icke, enhvar spisade, när han var hungrig, därför stod gärna en gryta med kött på elden dygnet om. Efter någon tids frivillig eller tvungen fasta kunde man väl förtära en ordentlig portion kött, men i gengäld kunde man också utan klagan svälta i flera dagar och ändå bevara sitt mod och sin kraft. Indianen drack blott vatten; berusande drycker voro alldeles okända till dess de hvita kommo med sitt »eldvatten». Olyckligtvis visade det sig här, som nästan öfver allt, att detta hade en utomordentlig dragningskraft på vilden. Det ödelade honom med rifvande hast både lekamligt och andligt, och har varit ett mäktigare vapen i hans fiendes händer än gevär och revolver.

Födan blef vanligen ordentligen tillredd; blott sällan och vid stor brådska blef en fisk eller ett stycke kött ätet rått.

Man förstod att forma och bränna goda lerkärl, så starka, att de kunde tåla att dagen om hänga öfver elden, stora och rymliga. Krukmakarskifvan och glasyren voro okända, men man smyckade kärlet med målningar i olika färger.

Eld skaffade man sig på det vanliga viset genom att gnidande snurra en pinne af hårdt trä i ett hål, som var gjordt i ett stycke torrt och mjukt trä (se fig. 20).

Både på jakt och i krig voro båge och pil hufvudvapnen. Den förra gjordes af trä, horn eller ben, förstärkt med djursenor efter ryggen;

strängen var likaledes af senor. Pilen var af lätt trä med spets, tillhuggen af flinta, obsidian eller agat och med en fjäder nedtill.

I hela Nord-Amerika hade man på upptäckstens tid icke kommit öfver stenåldern; man kände icke metallerna och deras användning. Visserligen funnos bland enskilda stammar några kopparsaker, men metallen var icke smält. Den fanns i rent tillstånd i jorden och man hamrade kallt de funna bitarna till vapen. Kopparn behandlades alltså liksom en mjuk smidig sten; metallåldern börjas först när konsten att smälta och stöpa är uppfunnen.

Af stenarter brukade man först och främst de nämnda: flinta, obsidian (en glasaktig vulkanisk massa) och agat, hvilka alla besitta den egenskapen att lätt låta klyfva sig genom slag med en annan sten efter vissa af deras inre byggnad betingade lagar. De pilar och pilspetsar, som man formade, voro emellertid som oftast klumpiga; de kunna t. ex. icke mäta sig med vår stenålders produkter. För öf-

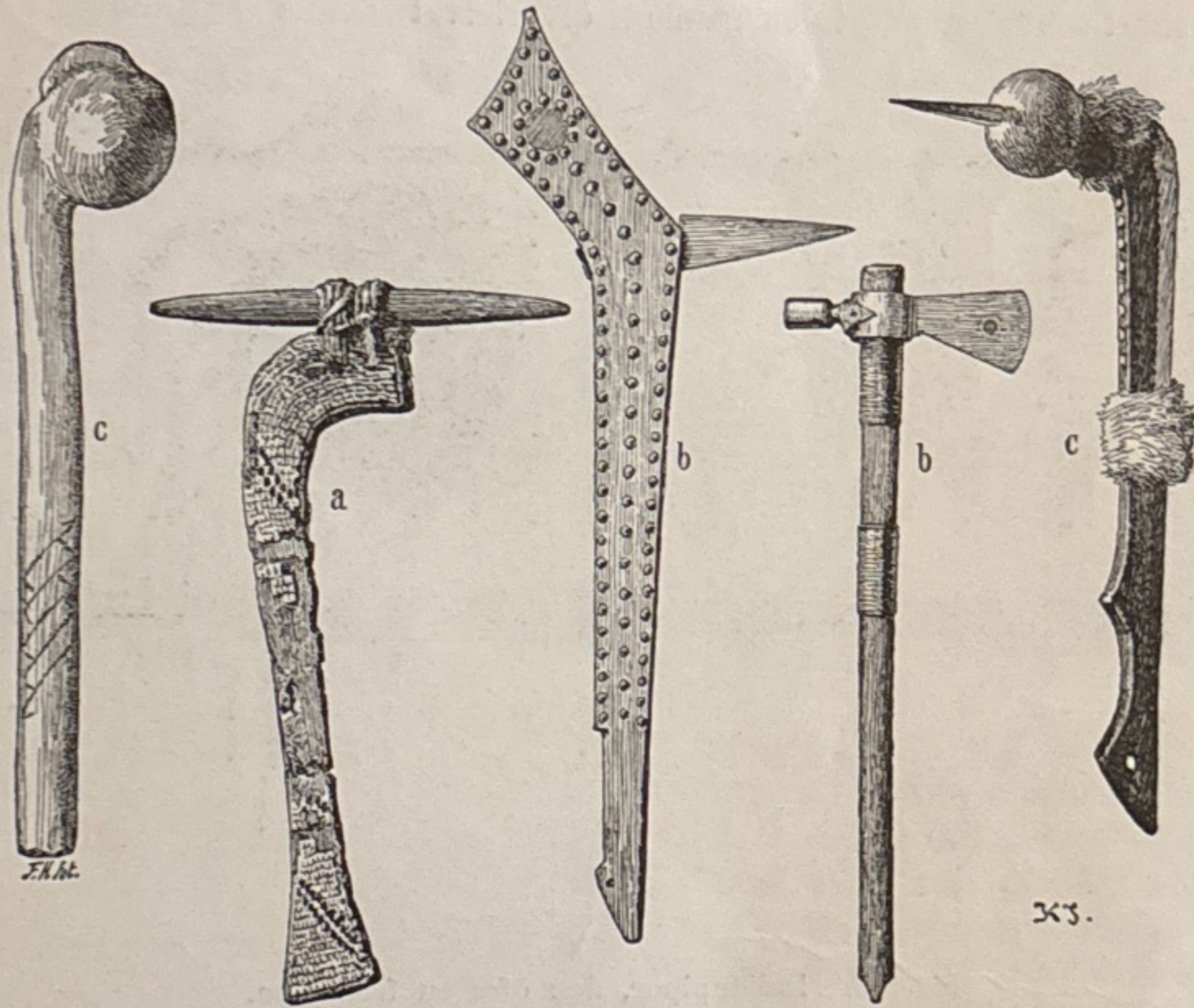

Fig. 44. Tomahavker och klubbor.
C och c klubbor af trä (den ena med järnspets); a träklubba med tenformad spets; b och b tomahavker med järnblad.

rigt brukade man också spetsade benflisor till uddar på pilarna.

Lansar och kastspjut med sten, senare naturligtvis liksom pilarna med järnspetsar, voro också allmänt använda vapen, men synas aldrig hafva spelat så stor roll, i synnerhet icke i krig, som klubban och tomahavken.

Klubban var ursprungligen gjord af starkt trä, ibland försedd med en spets af någon slipad sten; senare blef den utstyrd med en solid järn- eller stål-pigg, ett farligt vapen i en stark hand. Som bilden visar, gjordes den i många olika former.

Tomahavken var från början ett på olika sätt skaftadt yxblad af mjukare, sega stenarter; den slipades med en hvass egg och användes både som verktyg och vapen. Indianen fick dock hastigt efter de hvitas ankomst ögonen öppna för järnyxans företräden och denna aflöste snart och fullständigt den gamla stenyxan. Toma-

havkbladen infördes fullt färdiga från europeernas verkstäder, och indianerna lärde sig först mycket sent att själfva smida. Det låg ju också i de hvite handelsmännens intresse att behålla handeln med järnsaker i egna händer. De dyrbaraste tomahavkerna voro de, hvilkas nackparti bildade ett pip-hufvud. När skaf-tet på lämpligt sätt genomborrades, ägde man ju på en gång ett vapen och den så högt skattade pipan.

Denna var nämligen den röde mannens nästan käraste egendom, ty han var en lidelsefull rökare. Många ännu existerande stammar röka, liksom deras förfäder, icke tobak utan andra torkade örter, barksorter o. d., ofta blandade med besynnerliga saker såsom bäfvergäll och torkad buffelgödsel. Pipan själf tillverkades med stor omsorg; hufvudet var utskuret i fantastiska former och borraradt i en mjuk, rödaktig stenart, som blott fanns i landet mellan Mississippí och Missouri-floden, på ett enda ställe, hvilket betraktades som heligt och fridlyst, och till hvilket alla kringboende stammar drogo för att skaffa sig det sällsynta materialet, som därpå vidare utbreddes genom byteshandel. Röret var gjordt af en trädgren, hvars märg var lätt att bortskaffa; senare, då man fick ordentliga borrhinstrument, af solidare och hårdare träsorter. Det smyckades med piggsvinspiggar och på andra sätt; isynnerhet var »fredspipan» praktfull — stammens stora klenod, som omsorgsfullt bevarades på en hedersplats i höfdingens hydda och blott kom fram vid högtidliga tillfällen, när rådselden var tänd.

Vi få icke glömma att nämna ett mycket viktigt redskap, som krigaren aldrig var utan, skalperknifven, från början af sten, senare med järnblad, alltid så skarpt slipad som en rakknif. Den användes till skalpering, som var en bland alla stammarna utbredd sed. När man hade fällt sin fiende, var segern dock ofullständig, så länge man icke hade bemäktigat sig seger-tecknet, den lifligt åtrådda skalpen, en liten kalott från hjässan, få tum i genomsnitt, hvilken skars lös med ett par snitt och afslets med ett hastigt ryck. Man blottställde villigt sitt lif och det ofta med en otrolig dumdrighet för att tillkämpa sig detta segertecken. Då det från motståndarens sida lades lika stor vikt på att hindra dess bortröfvande, utspunno sig ofta de mest förbittrade och mördande strider om dem. I ögonblickets brådska hände det ofta, att en sårad blef skalperad utan att få nådestöten. Det är icke få, som öfverlevvat denna egendomliga operation, som i och

för sig icke hörer till de farligaste. Det bildar sig snart ny hud, men då denna städse blir utan hår, får vederbörande finna sig i att gå omkring med en skallig fläck under återstoden af sitt lif.

Skalperna torkades, och när krigarne kommo hem med många sådana, mottogos de med stort jubel, och festligheterna nådde sin höjdpunkt med skalpdansen. I midten befinna sig de unga

kvinnorna med skalperna på käppar, däromkring dansa krigare och medicinmän med vilda tjut och åthäfvor, somliga med djurmasker, och alla sjungande sina öronbedöfvande och tjutande segersånger.

Det enda skyddsvapen man kände, var skölden, som var rund och gjord af flera lager starka, torra djurhudar, som lämnade säkert värn mot pilar. Den fördes med vänstra armen. — När slutligen nämnes ett koger (för pilarna) af olika slags skinn, är krigarens utrustning skildrad. Men dessutom må vi tänka oss honom målåd och smyckad med stora, rika fjäderprydnader för att förstå, att han i verkligheten erbjöd en stolt och imponerande syn.

Det är ofta sagdt, att grunddraget i indianens karaktär är ett mörkt, fränstötande allvar, en viss tvärhet och oälskvärdhet. Men detta är emellertid ett afgjordt misstag; alla resande, som hafva besökt honom i hans hem, innan han förändrades genom beröringen med de hvita, vittna tvärtom, att han bland sina landsmän är liflig och pratsam, munter och leende, tycker om ett godt skämt och att pråla med sina bedrifter samt berätta historier. Däremot visar han undantagslöst allvar och en viss högtidlighet mot

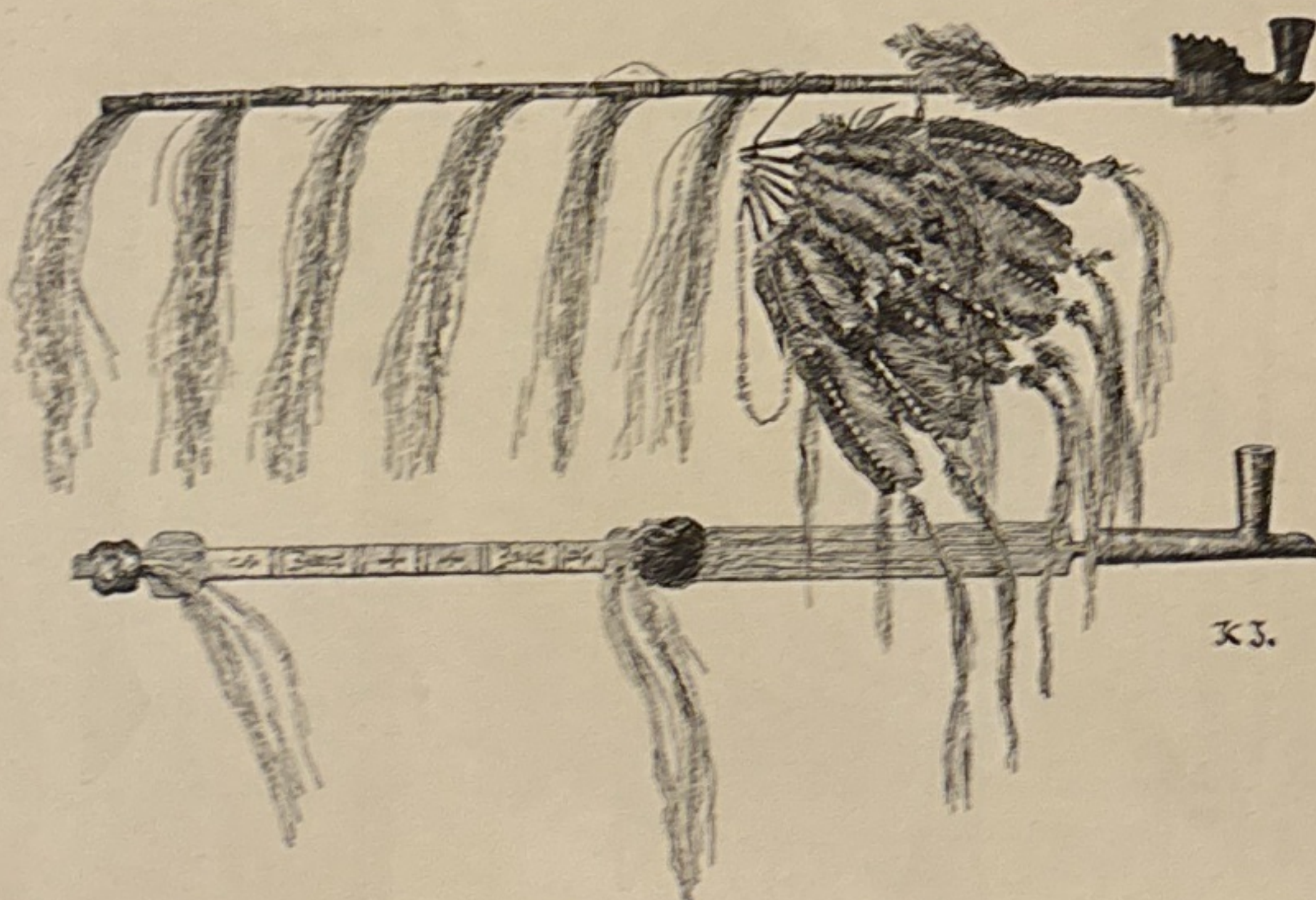

Fig. 45. Indianpipor, den öfre en fredspipa.

andra. Han är ceremonielt höflig mot alla och sätter en ära i att bevara den mest fullständiga självbehärskning under alla förhållanden.

Från denna sida ses han i allmänhet, och däraf den oriktiga uppfattningen. Detta allvarliga och högtidliga uppträdande har sin grund i en högt drifven känsla för eget värde, i den själf tillit, som han besitter i så utpräglad grad, i förening med en okuflig frihetskänsla, en längtan efter oberoende, som det fria lifvet har fostrat hos honom. Han har aldrig känt något tvång; utan synnerlig kontroll, utan någon slags uppfostran öfver undervisningen i användningen af jakt- och krigsvapen, har han vuxit upp som en planta, ohämmad i sin växt mot sol och luft. Redan som gosse var han enrådig och ostyrig, senare lärde han att lita på sig själf, på sin kraft och kallblodighet.

Indianen lefde i ett ständigt krigstillstånd; öfverallt hvart han vände sin blick utom sina egna jaktområden, eller någon gång möjligtvis utom en eller annan med hans egen förbunden stams, mötte han fiender. När helst han drog ut på jakt, måste han vara beredd att möta dem, som ville hans död och sökte hans skalp. Därigenom utbildades hos honom en ständigt vaksamhet, en aldrig slappande uppmärksamhet och granskning af trakten, en misstänksamhet mot allt och alla. Ständigt var han på post, beredd till kraftigt och klokt handlande utan betänketid; hvart ögonblick färdig att möta faran, måste han förvärfva sig det mest fullständiga herradöme öfver sig själf, sina ansiktsdrag, som icke fingo förråda, om han uppdagat ett bakhåll eller var på spår efter en fiendelist, öfver sin stamma, ja, öfver hvarje muskel och hvar nerv i hela kroppen.

Som ung man hade hans längtan och traktan gått ut på att utmärka sig genom kallblodighet, klokhet och mod vid ett eller annat tillfälle, ty först när detta skett, var han krigare och fick sin plats vid stammens rådseld. I hvarje rådsförsamling han bevistat, hade han, såsom ung och ännu föga pröfvad, hållit sig blygsamt tillbaka, lyssnat till de äldres allvarliga, formella och dock ofta så glödande värtalighet. Ty på värtaligheten satte indianerna stort värde, och vid deras församlingar gick allt ordentligt och högtidligt till. Man samlades omkring rådselden och fredspipan gick rundt, i det hvar och en drog sitt bloss. Efter en stunds tankfull tystnad reste sig en af de äldsta och mest aktade männen och inledde med några enkla ord förhandlingarna. Enhvar som uttalade sig, gjorde det långsamt, formande sina satsar med eftertänksamt öfvervägande och med stor omsorg väljande sina ord.

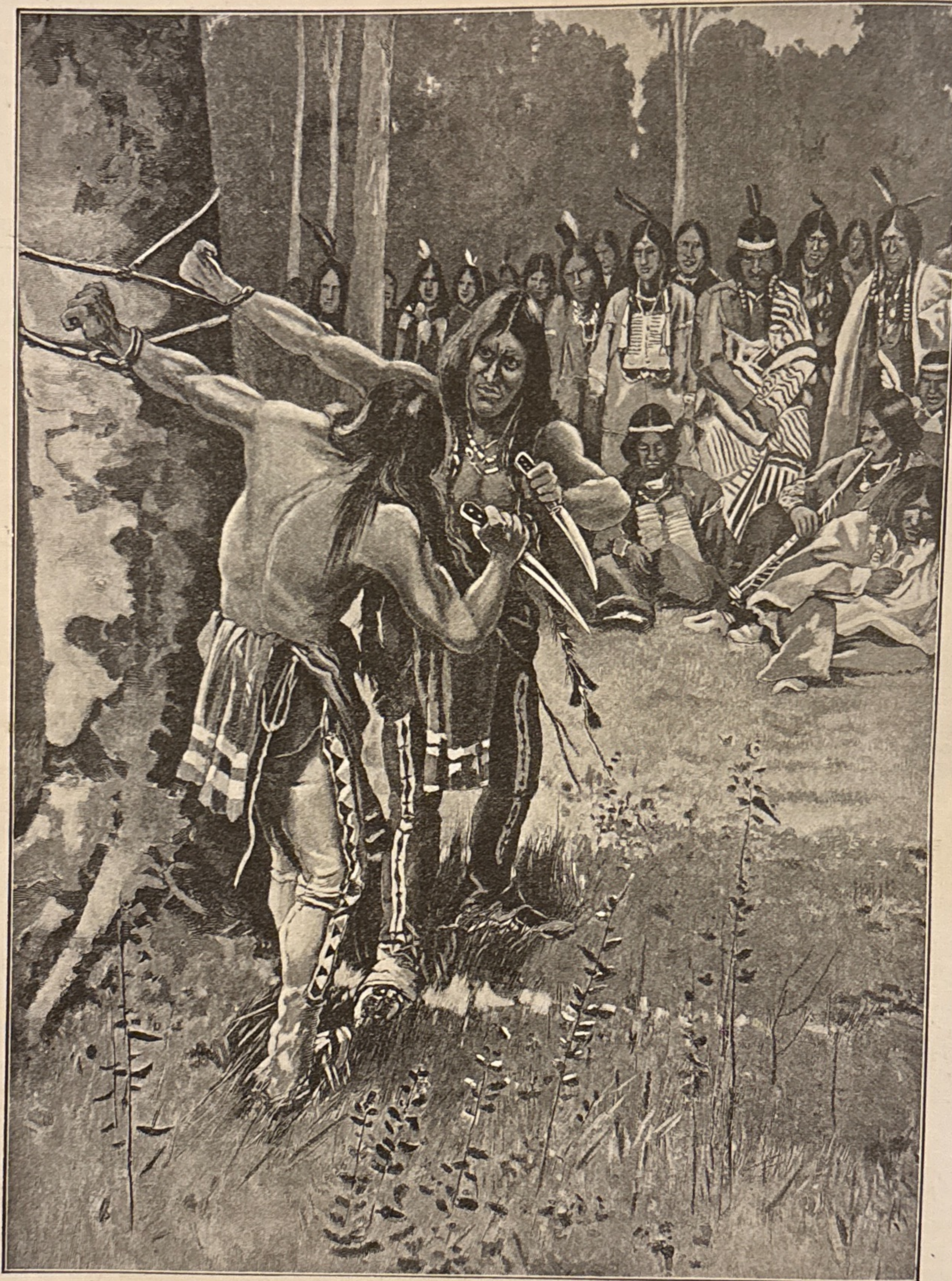

Fig. 46. Folkkarta öfver Nord-Amerika.

Efter hvarje tal var det några minuters tystnad, för att alla skulle kunna öfverväga det sagda; aldrig föll det någon in att afbryta en talare eller att komma med ett tillrop af någon art.

Understundom kunde en eller annan tala sig verkligt varm, då fingo hans ord flykt, hans rörelser blefvo målande, hans bilder, ty att tala i bilder var mycket omtyckt, blefvo träffande, och mången gång kunde det lyckas en sådan talare att öfvertyga församlingen, äfven om den från början varit emot honom och hans åskådning. Stor heder vann han då, ty näst klokhet och tapperhet aktades värtalighetens ädla gåfva högst.

Drog den unge krigaren tillsammans med stammens andra krigare ut på jakt eller på krigståg, skedde det under en anförare, hvars enda grund till denna ställning låg i hans framstående egenskaper och de bevis han förr lämnat på förmåga att hastigt uppgöra kloka planer och att snabbt sätta dem i verket. Så måste han, som dittills aldrig var van vid befallningar eller att följa annat än sitt eget hufvud, vänja sig vid absolut och ögonblicklig lydning, åter ett bevis på självbehärskning. Och kom det till strid, så gällde det att komma fram i första ledet, blifva bemärkt, taga skalper, vända hem som bättre man än han drog ut. Blef han sårad, fick icke en min förråda hans smärta; blef han fången, väntade marterpålen, hvarest det var hans plikt att med ett leende på läpparna uthärda de fruktansvärdaste plågor, allt medan han sjöng sin dödssång, full af loford öfver

En »Muk-Wohwa» eller indiansk duell.

Denna egendomliga form af tvekamp var i bruk hos Utah-indianerna. De stridande drogo lott om, hvilkendera skulle hafva den högra handen fri. Med den andra blefvo de fastbundna vid ett träd, så att de kunde gå fritt rundt stammen. Vanligen medförde striden bådas död.

honom själf och hans bedrifter och af hån och spott mot fienden, som icke förmådde kufva hans vilda mod eller bryta hans förvånande makt öfver sig själf.

Man skall förstå, att den sida en sådan man vände ut mot den omgifvande världen, skulle få en prägel af mörkt och betänksamt allvar, och att den som var van vid att sätta sig själf så högt, icke lätt fann sig i att behandlas hånfullt eller öfverlägset utan att föresätta sig blodig hämnd.

Hämndkänslan var i verkligheten en af indianens starkaste lidelser, så mycket farligare som den ofta doldes i långa tider under hans sedvanliga höfliga allvar, hvilket han icke glömde att visa ens mot sin bittraste fiende, så

länge stunden att nedslå honom ännu icke var kommen.

Det var icke blott så, att blodshämnden var en plikt och som sådan en samvetssak, utan hvarje kränkning, som de hvite så ofta i öfvermod eller af tanklöshet läto honom lida, skulle sonas med blod och dråp. Därigenom blef förhållandet så svårt mellan de två färgerna, de förstodo ofta icke hvarandra och kunde därför icke i längden lefva i fred vid hvarandras sida.

Ofta nog, ja nästan alltid, blef den hvite vänligt och gästfritt mottagen af indianerna, där dessa ännu icke gjort bittra erfarenheter. Många resande kunna icke nog prisa det förekommande, höfliga och värdiga sätt, hvarpå de behandlats vid sina besök i tält eller wigwams, den obetingade ärlighet, de mötte öfverallt, och den tillit, de fingo för sina värdars fullständiga pålitlighet. Men försiktigt måste de uppträda; de kunde lätt stöta på en eller annan punkt, och detta kunde blifva en farlig historia. Ty till och med om gästvänskapens lagar voro heliga och okränkliga, så länge de uppehöll sig i lägret och voro gäster, förhindrade ingen lag eller sed deras värd att uppträda som blodig fiende, så snart han icke kände sig bunden just af denna sin ställning som värd.

En annan tilltalande egenskap hos indianen var hans vördnad för ålderdomen; de gamla männen — ibland också kvinnorna — voro högt aktade och behandlades med stor omvårdnad och vördnad. Gentemot de sinnessjuka och idioterna hystes en viss medlidsam respekt; de betraktades som ett slags halft heliga individer, hvilka voro liksom märkta af gudarna.

Sina barn, isynnerhet söner, älskade han ofta högt och innerligt. Om uppfostran i högre mening var det väl intet tal, men fadern lärde söner vapens bruk och jakt och följde med stolthet deras framsteg däri. Också kärleken mellan man och kvinna kunde vara varm och uppoffrande, ehuru äktenskapet i allmänhet blef betraktadt som en alldaglig förrättning. Den unge mannen hänvände sig till flickans föräldrar med sitt anbud. Syntes han antaglig som friare, mottogo de honom. Han betalade då, enligt skick och bruk, i skogstrakterna några wampums eller skinn, på prärierna en häst eller två. En fest utan någon

som helst religiös ceremoni hölls och de unga flyttade samman. Men var det sålunda lätt att gifta sig, var det icke mindre lätt att blifva skild, i synnerhet när det icke fanns barn. Var en af parterna otillfredsställd, var det nog; därmed var förbindelsen slut. Detta bidrog säkerligen mycket till fredliga äktenskap och till att kvinnan blef väl behandlad; ty var hon icke nöjd, kunde hon ju helt enkelt gå sin väg. I verkligheten var det icke heller hos de flesta någorlunda välmående stammarna något tal om att hon blef undertryckt eller än mindre misshandlad; hon hade tvärtemot ofta stort inflytande och blef spord till råds i alla familjens viktiga angelägenheter, om hon än naturligtvis intog en undfallande hållning mot mannen, särskildt då det var främmande tillstädes. Hon måste visserligen arbeta och det hårdt nog; förutom alla husliga göromål skulle hon bereda skinnen, samla bär, frukter och ris, skaffa bränsle och odla jorden. Men mannen slet lika visst hårdt nog under jakten och kriget och skulle hålla sina vapen i ordning.

Månggifte var både tillåtet och vanligt i ganska stor utsträckning. I många stammar tog en man så många kvinnor han kunde försörja, det var icke blott

Fig. 47. Halfvuxen sioux-indian.

Fig. 47. Dakota-indian, med halssmycke af björnklor.

hans rätt utan hans plikt. Kvinnorna voro betydligt flera till antalet, såsom de ju nästan alltid äro, när flickor icke dödas efter födseln, hvilket icke är fallet här; men därtill kommer att männen ofta omkomma

på jakt eller i synnerhet på krigståg. Sedan kampen med de hvita börjat och samtidigt de oupphörliga inbördes fejderna fortforo, löpte många stammar fara att gå alldeles under, om man icke dragit omsorg för att alla kvinnor blifvit gifta och födt så många barn som möjligt, i synnerhet som de icke voro mycket frukt-samma och det stränga arbetet snart satte en gräns för förmågan att föda barn, och dödligheten bland dessa också var stor. Den man, som under sådana omständigheter velat undandraga sig att äkta så många kvinnor, som han kunde försörja, skulle i stammens ögon svika sin plikt och handla omoraliskt, så visst som det första och viktigaste måste vara att uppehålla dess makt och antal. Kvinnorna voro i öfrigt tidigt utvecklade; mödrar på 13—14 år voro vanliga, ja äfven yngre äro icke sällsynta.

Hvad samhällsinrättningen angår, så var principen den mest oinskränkta jämlikhet och frihet. Det fanns väl en viss styrelse genom höfdingar, hvilkas värdighet till och med kunde vara ärftlig inom vissa släkter, men under fredstid var deras makt ringa. I allmänhet valdes de, och det bestämmande var förmågan att leda jakt- och krigståg, mod, klokhet och icke minst värtalighet. Till och med om det fanns en viss ärftlighet, var denna dock så begränsad, att stammen kunde välja inom hela kretsen af arfsberättigade. Ibland kunde en särdeles framstående man vinna stort inflytande och makt, så att det kunde se ut som om han vore en verklig regent eller till och med en tyrann, men med hans död upphörde i alla fall hans makt, och man återvände till den obundna friheten.

Alla viktigare angelägenheter afgjordes genom rådsförsamlingen, till hvilken alla stammens krigare hade tillträde. Lagar och straff kände man icke utöfver sedvanerätten, som påbjöd blodshämnd, död åt den fege och åt förrädaren eller i vissa fall utstötning ur stammen.

Det härskade icke blott frihet utan också en nästan kommunistisk likhet, i det att blott sådana saker som vapen, redskap och prydnader voro föremål för privat eganderätt. Till och med husen voro ofta stora gemensamma bostäder, hvarest många familjer bodde tillhopa.

De olika stammarna ströfvade icke som de själfva ville. Hvar och en af dem hade rätt till en viss areal, ville de utom den, måste de kämpa och uppträda som eröfrare, något som de också ofta gjorde. Detta område var åter efter vissa regler deladt mellan stammens underafdelningar, men för alla som tillhörde en sådan var det också gemensamt. Till och med jorden, som man odlade, blef i regel betraktad som gemensam egendom, alltså var också utbytet af skörden sådan. Men icke nog härmed! Icke ens jägaren hade rätt till alla de villebråd, han fällde; ofta var blott skinnet och en mindre del af köttet hans, det öfriga blef deladt mellan dem, som behöfde det. Icke heller det vinterförråd en familj hade samlat, var att betrakta som dess verkliga egendom; i knappa tider var det en rätt för hvarje medlem af stammen att begagna sig däraf, om han så ville och hade behof däraf.

En sådan ordning öppnade naturligtvis möjlighet för en och annan lätting att lefva på de flitigas bekostnad, men det skedde sällan eller aldrig, ty han var alltid föremål för allas förakt och afsky.

Det fanns bland indianerna en institution, som vi ideligen skola möta bland naturfolken, det så kallade klanväsendet. Nästan hvarje stam var indelad i underafdelningar, som förde namn efter djur. Man kunde således hafva: björnar, vargar, örnar, ormar o. s. v. i samma stam, och hvarje dess medlem hörde till en sådan »klan», som han hade att hålla sig till lifvet igenom, och hvars medlemmar han hade att betrakta som bröder och systrar. En följd häraf var, att han icke kunde gifta sig inom sin egen klan, utan måste söka hustrur från en annan. Gifte han sig, behöll hustrun sin klan, mannen måste flytta till henne och hennes släkt; barnen hörde till moderns klan.

Hvarje klanmedlem förde dess *totem*, bilden af det djur, som den var uppkallad efter och som be-

Fig. 48. En medicinmans halssmycke af människofingrar och olika slags »medicin».

traktades såsom dess skyddsande, på sin sköld, sin kropp, sin pipa o. s. v. Men dessutom hade hvar man sin »medicin».

Detta begrepp må vi dröja litet vid. Egentligen förstås i mer vidsträckt mening därmed något som var heligt, något som man både måste vörda och frukta. När gossen närmade sig ynglingaåldern, drog han ensam ut i skogen eller på prärien. Här uppehöll han sig en rad af dagar, till dess han i en dröm såg ett eller annat djur, orm, falk, björn, eller hvad det nu kunde vara. Så måste han vända om, till dess han hade fällt ett af detta slags djur och bemäktigat sig något af dess kropp — hår, klor, tänder eller liknande — som han insydde i en skinnpung, och som för hela lifvet blef hans medicin, i det att djurarten blef hans privata skyddsande. Denna medicinpung fick aldrig lämna honom; om han var så olycklig att tappa den eller mista den i strid, blef han föraktad i sin stam, till dess han lyckats dräpa en fiende och bemäktiga sig hans medicinpung, som trädde i stället för den förlorade.

Allt nytt och okänt blef till att börja med betraktadt som »medicin», de hvites bössor och krut, tidningar och böcker, kikare och förstoringsglas t. ex., och det blef eftertraktadt icke för nyttans skull, som det kunde medföra, utan emedan det antogs vara i besittning af öfvernaturliga krafter. De män i stammen, som gåfvo sig ut för att »studera medicin», om vi så må säga, de så kallade *medicinmännen*, sutto inne med en icke ringa makt. En ställning som sådan nådde man blott genom årslånga ansträngningar, fastor och själfpinande, genom ett högtidligt och gåtfullt väsende med krampanfall och långvariga svimningar o. d. Deras plikter voro att spå, skaffa regn eller få detta att upphöra, allt efter behof, sörja för

Fig. 49. Medicinman i björnkostym.

lycka på jakten och lycka i krig, bota sjuka och sårade och slutligen att vara ett slags präster.

Kunde en, som sträfvade efter heder och värdighet som medicinman, vara så lycklig att prestera något duktigt i början, var hans anseende grundlagdt; om det också icke gick så bra sedan, spelade det icke så stor roll. Han verkade naturligtvis genom öfvernaturliga konster, besvärjelser och annat hokuspokus, och i ämbetsförrättningar uppträdde han ofta i djurskepnad, som bilden (fig. 49) visar, behängd med massor af »medicin», skräp af alla slag, i synnerhet uppstoppade smådjur, hållande en staf i den ena och en skramla i den andra handen.

Hvad religionen angår, är det en allmän åsikt, att indianerna trodde på den »store gode anden», Manitu, och på en »stor ond ande». Ja, *nu* är det så, men det härstammar säkert helt och hållet från kristendomen och dess missionärer, hvilkas inflytelse kan spåras långt utanför deras omedelbara verksamhetsfält. Ursprungligen hade de ingen sådan tro; däremot trodde de på själens fortvaro och på ett lif efter detta, hvilket de föreställde sig som en omedelbar fortsättning, blott under lyckligare former. Åtminstone

de goda och tappra kommo till de »lyckliga jaktmarkerna», hvarest det alltid var grönt och varmt och en härlig jakt, men till hvilka resan dock var både lång, farlig och besvärlig, så att den döde nog kunde behöfva proviant, vapen och hjälp under vägen. Nu var det så lyckligt, att man trodde, att liksom människan har en själ, hafva djur och döda ting en liknande, som kunde ledsaga människans, när de offerades vid hennes graf. Därför fick krigaren sina vapen, senare sin häst och ibland ett par slafvar, där man höll sådana, med sig i grafven eller på bålet. Ett litet barn fick en hund för att kunna skydda sig och finna vägen till de »lyckliga jaktmarkerna».

Själftva religionen bestod närmast i en dyrkan af naturkrafter, hvilka man tänkte sig som väsen eller personer. Således tillbådo vissa stammar solen eller elden, andra vindarna eller väderstrecken, åter andra åskan. Vidare visade man ett slags religiös vördnad för djuren, för det som var klanens »totem» och det, som var den enskildes »medicin». Äfven om man dödade dem, bad man dem dock först om ursäkt därför och gjorde passande ståt åt dem, innan man förtärde dem.

Slutligen dref man en viss ankult (dyrkan af förfädernas andar), för så vidt som hvar stam vanligen hade sin saga om en stamfader, ett slags heros eller halfgud, som var högst ansedd och ärad. Den indianska sagokretsen är i det hela mycket rik och vittnar om en liflig fantasi, men det skulle blifva allt för vidlyftigt att anföra något af den; de flesta sagorna äro långa och dunkla. Den berömda amerikanska skalden Longfellow har lagt en sådan grupp af sagor till grund för sin vackra dikt »Hiawatha». Äfven de dödas andar visade man en viss vördnad, men någon egentlig tillbedjan af dem var det dock icke tal om.

Sina döda behandlade man i regel med respekt; de blefvo, som nämnt, antingen begrafna eller brända. Ofta blefvo liken först en tid bevarade i träd eller på en ställning för att skeletteras; endast de rena kotorna blefvo då begrafna. Sina fäders grafplatser ärade man högt; ofta har det varit svårt att få en stam att lämna dem. Man har också exempel på, att de hafva tagit med sig särskildt framstående för länge sedan aflidnes ben på sin sorgliga väg mot den fjärran västern. Sorgen fick uttryck genom rop och klagan från kvinnorna, hvilka också sletto håret af sig och sårade sig med knifvar, så att blodet rann af dem; hos männen mest genom målning, som under sorgtiden ofta skulle vara kolsvart.

Indianerna tyckte om att roa sig. Fester förekommo ofta, dels af rent privat natur, i anledning af en sons födelse, ett bröllop eller dylikt, dels årligen återkommande offentliga — såsom höstfesten i anledning af majsens mognande — dels ändtligen sådana som höllos till följd af en bestämd anledning af stammen i gemenskap, skalpfester, segerfester o. d., eller för att nå ett bestämdt mål, såsom buffelfesten, som skulle locka bufflarna fram. Alltid bestodo de festliga lagen af ätning, rökning, sång och dans samt åtskilliga lekar, bollspel, kapplöpning, brottningsstrider m. m.

På dans var man lidelsefullt hängifven och man försummade intet tillfälle att få dansa. Det var vanligen blott männen som deltog, präktigt målade och smyckade, med vapen eller skramlor i hand och del-

vis maskerade som djur eller med märkliga trämasker af olika slag. Många danser voro af halft »religiös» natur, i det man trodde sig genom dem göra sig behaglig för högre makter, försona eller besticka dem. Andra voro rena förlustelser, vid hvilka musiken var mycket tarflig, rörlöjter, trummor eller skramlor var allt.

Många stammar voro i hög grad begifna på spel och vad; isynnerhet hade de ett slags spel, som blef speladt med ett visst antal små pinnar och som de kunde hålla på med timme efter timme, ofta bortspe-lande allt ända till skjortan på kroppen och hustrun till på köpet. Bollspel, som var mera oskyldigt, idkades med stor ifver. Hela stammar möttes efter utmaning för att utkämpa en täflingsstrid, som kunde räcka i dagar.

Sånger diktades vid många tillfällen; vid fester och danser sjöng man segerherrens och stammens lof och hånade fienden. När döden närmade sig, måste krigaren sjunga sin dödssång, en uppräknig af hans bedrifter, af de fiender han dödat, de skalper han tagit o. s. v. Stora skrytmakare hafva indianerna

Fig. 50. Sioux-indian.

alltid varit. Bunden vid pinopålen skulle den tappre också sjunga; här gällde det att håna och reta fienderna, så att en eller annan af dem lät locka sig att i uppblussande raseri dräpa fången och därmed göra ett snart slut på hans plågor. Slutligen hade medicinmännen sina sånger, fulla af besvärjelser, anropningar o. d. Alla dessa sånger voro naturligtvis af mycket enkelt slag, icke egentliga dikter utan blott ramsor, som föredrogos i en bestämd ton, hvilken skorrade rysligt i mera musikaliska öron.

I motsats till den utomordentliga omsorg med hvilken många naturfolk smycka sina vapen och andra redskap med en ofta smakfull och rik ornamentik, se vi hos indianerna endast ytliga, föga genomförda försök i denna riktning. Hvarken i utskärning eller målning var man synnerligen drifven eller uppfinningsrik. Den allmänna utsmyckningen bestod — utom i fjädrar, pärlor o. d. — i utskärning eller målning af människo- eller djurfigurer; och på tält, kappor och sköldar målade man enskilda figurer eller hela uppträden med djur och människor. Dylika inhöggs också rundt om på stenar och klippor, liksom »hällristningarna» i vår bronsålder. Men allt detta hade litet med

konst att göra, konturerna voro barnsligt gjorda, färgerna voro få och tämligen godtyckligt pålagda.

Meningen var icke heller att blott dekorera, man afsåg mycket mera att förhärliga sina eller stammens bedrifter. Det var ett slags bildskrift, som vi visserligen nu icke äro i stånd att förstå utan förklaring, men som de själfva, bekanta med de en gång antagna reglerna, kunde tyda. Det var alltså dock en början till skrift, och så till vida kan det också talas om en »litteratur», visserligen i hög grad i ägget ännu. Man var dock i stånd till att göra anteckningar om svunna tidars tilldragelser och till och med att »skriftligen» meddela sig med hvarandra.

Språken voro i ordförråd, uttal o. s. v. högst olika mellan de hundratals spridda stammarna, men till sin grundbyggnad synas de alla stämna öfverens till en viss grad. De höra jämte de andra amerikanska språken tillsammans till en egendomlig och begränsad språkgrupp. Åtskilliga af dem voro litet utvecklade, men många andra stodo på en rätt hög ståndpunkt, utbildade som de blefvo bland annat genom det stora värde man satte på värtalighet och genom de talrika täflingarna häri.

Räknesystemet var sedvanligen baserat på tiotalet, utgående från räkningen på fingrarna. I allmänhet hade man blott särskilda ord för mycket få tal, de flesta stammarna kunde ej reda sig, när man kom ut öfver dem, utan då blef det blott »många». Men på andra ställen hade man ett fullt utbildadt räknesystem med namn både för de tio grundtalen och för andra hufvudtal, så att man var i stånd att räkna och benämna till och med mycket stora tal.

Intelligensen var ingalunda dålig hos de bäst begåfvade bland de mera utvecklade stammarna. Man har exempel på till och med mycket framstående män, som hafva inristat sina namn i Nord-Amerikas historia. Indianen är också alldeles icke oemottaglig för undervisning, när den börjas tidigt nog; han kan mycket godt i många afseenden följa med de hvita barnen i skolorna. Det finnes nu för tiden många »röda» män och kvinnor, som verka bland sina landsmän som lärare, missionärer, läkare, advokater o. s. v. Svårigheten med att civilisera indianen ligger icke i bristen

Fig. 51. Grafvård af trä med indiansk bildskrift.

Renen är den aflidnes märke; de lodräta strecken angifva tre sår, som han fått i en strid; de vågräta de krigståg han deltagit i. De öfriga bilderna häntyda på tilldragelser i krig och i fred.

Fig. 52. Mokkasín och ridpiska från en sioux-stam.

på begåfning hos honom, utan dels uti hans otyglade karaktär med dess starka lidelser, dels i den oemotståndliga dragningskraft, som ett vildt och fritt lif utöfvar på honom. Så länge det fanns möjlighet för ett sådant, voro därför civilisatoriska sträfvanden för det mesta bortkastade, nu däremot då han har lärt sig inse, att han och hans släkte blott hafva valet emellan att försvinna från jorden eller att böja sig och med allvar tillägna sig kulturen, nu ser det också ut att finnas förhoppning om och möjlighet för att bevara och återuppressa honom genom att låta honom öfvergå till ett lugnt lif som åkerbrukare, handtverkare och dylikt.

Möjligen är indianernas tid som ras och nation i Förenta Staterna förr eller senare förbi. Hittills har det åtminstone ansetts som en afgjord sak, att deras antal årligen förminskas och att de sålunda förr eller senare skola utdö. Helt nyligen har dock en motsatt åsikt uttalats. I äldre tider, då ingen folkräkning förekom, och till och med på senare årtionden, då denna hvad indianerna angår var mycket bristfällig, anslog man deras antal mycket för högt. Då vid

senare folkräkningar siffran visade sig mindre, trodde man på en folkminskning, ehuru de lägre talen blott voro noggrannare än de äldre högre. Om vissa större indianstammar, rörande hvilka noggranna folkmängdsuppgifter från missionärer föreligga sedan slutet af 1600-talet, kan man visa, att de icke alls förminskats sedan den tiden. Det är sålunda icke omöjligt att den röde mannens ras länge än skall fortleva. Dock är det rimligt nog, att han småningom uppgår i den hvita rasen när indianen icke såsom negern föraktas af de hvite, utan giftermål mellan indianer och hvita oftare förekomma än mellan negrer och hvita. Ju mer bofasta och civiliserade indianerna blifva, desto lättare skola de härigenom gå upp i den hvita rasen.

Sedan vi nu sökt gifva en bild af Nord-Amerikas indianer i allmänhet, skola vi gå öfver till att betrakta enskilda stammar af särskildt intresse, hvarvid vi gå fram från de lägre till de högre stående och i det vi framställa *enskilda* drag. Läsaren må således själf af föregående framställning utfylla bilden med allmänna karaktärsdrag, där vår skildring äger öppna luckor

PRÄRIE-INDIANERNA.

När vi från Kaliforniens kust vandra mot öster, skola vi efter att hafva öfverskridit Klippbergens talrika kedjor nå ut på de oöfverskådliga grässlätter, som äro kända under namnet prärierna. Från Klippbergens fot sänka de sig med jämn och omärklig lutning mot Mississippifloden och Missouri-floden. Mil efter mil, dagsresa efter dagsresa utbreder sig detta för vinden böljande gräshaf i tröttande enformighet, blott afbrutet af en flodgenomskärning här och där. Gräset bildar än en lågväxt gräsmatta, än är det som en susande åker af halm, högt nog till att dölja en man till häst, och i hvilket blott bufflarna bryta sig en väg. Flack som ett golf eller krökande sig i långa, mjuka våglinier, utbreder sig stäppen åt alla håll mot en omfattande fri horisont, alldeles som ute på hafvet. Och ett haf är den, om sommaren af grönt och brokiga blommor, om vintern af snö, djup, hvit, glittrande snö. Våren och försommaren äro vackra här ute i den spårlösa västern. Då är gräset grönt, och tusentals blomster skjuta upp, luften är balsamisk och mild, och vatten finnes rikligt nästan öfver allt. Men fram på sommaren torkar gräset, luften blir het och torr, vattenpussarna bortdunsta, många små bäckar sina ut. Vintern ändtligen är sträng och barsk, i synnerhet i de norra staterna. Hvinande vindar susa fram öfver slätten, drifvande den yrande snön framför sig och hopande den i alnshöga drifvor, fyllande alla sänkor med lager på lager. På denna årstid kan under veckor och månader all samfärdsel öfver landet vara, om icke omöjlig, dock högst besvärlig och ofta farlig. Blott vid de trädklädda flodstränderna finnas lä och lugna platser för djur och människor.

Djurlifvet på stäppen var förr i tiden mycket rikt. Hjortar och mot norden elgar, den gaffelhornade antilopen och vid floderna bäfvern voro talrika öfver allt, medan stora kolonier af präriehundar, ett slags gnagare, intogo hundraden och åter hundraden tunnland här och där. Antalet fåglar var stort; i synnerhet vimlade det af präriehöns och fasanliknande hönsarter, medan kalkoner lefde flockvis i hundarna vid floderna, hvilka senare på vissa årstider voro betäckta med stora skaror af gäss, änder och svanar.

Alla dessa djur trädde dock i skuggan för det, som gaf hela lifvet på prärien dess prägel, den väldiga bisonoxen eller buffeln. Detta stora djur är släkt med våra nötkreatur, men betydligt större än dessa, och har en hög puckelförsedd förkropp medan ryggen lutar ned till den lägre bakdelen. Hufvudet är stort och försedt med ett par små, framåtböjda, starka och spetsiga horn, små ondskefulla ögon och en tjock hårbeklädnad, som i synnerhet hos tjuren sträcker sig ned åt halsen som en oredig man, hvilken i förening med det långa, tofsiga, halfkrusiga håret på bröst och skuldror gifver djuret ett egendomligt, vildt utscende. Den öfriga delen af kroppen är täckt med en tät, men mindre långhårig, svart eller mörkbrun päls, som gifver skinnet ett betydligt handelsvärde. Spridda öfver de stora slätterna från Mississippis västra strand till Klippbergens östra sluttning, från Saskatschewan-floden i Kanada till det norra Texas, betade till för få årtionden sedan otaliga hjordar af dessa bufflar, än i mindre flockar än samlade i tusenden och tiotusenden.

Allt efter som gräset var rikast och bäst och allt efter tillgången på vatten, drogo flockarna om-

NATURFOLKENS LIF.

kring, icke i en regelmässig flyttning men alltjämt i en viss om än i regeln långsam rörelse, som ibland kunde föra dem öfver långa sträckor. I deras spår följde vargar, som lefde af svaga, sjuka eller sårade djur, och talrika indianer, som med kvinnor och barn, hästar och tält uppsökte flocken eller som voro ute på kortare jakttåg efter dem för att förse sina byar med hudar och torrt kött.

Under århundraden lefde den röde mannen sålunda af buffeljakt, utan att detta hade någon som helst väsentlig inverkan på djurens trefnad och antal. Först då den hvite mannen med sina gevär och sin omätliga traktan efter vinst öfverskred Mississippi, började

kring på de gröna slätterna, och för en stund återkalla i minnet det lif, som där lefdes.

Som vi redan förut omnämnt hörer hästen icke ursprungligen hemma i Amerika, eller rättare sagdt den eller dess närmaste förfäder har lefvat där i den jordperiod, som gick före den nuvarande, men af orsaker, som äro för oss okända, utdog han innan människan nådde fram till världsdelen, och vid spanjorernas ankomst var hästen ett alldeles okänt djur både i norr och söder.

Men livsvillkoren voro öfver allt, där det fanns ett passande klimat och stora vidsträckta ängar, så utmärkta för honom, att han med otrolig hastighet

Fig. 53. Mandan-by.

lufflarnas värsta tid, och i synnerhet under de sista årtiondena, sedan pacifikbanorna blefvo byggda, rasade man mot dem på ett oförståndigt och hänsynslöst sätt, som också förde till deras utrotande inom loppet af en ganska kort tid. Nu återstå blott några få hundrat, som äro fredade af Förenta Staternas regering i den så kallade Nationalparken vid Yellowstonefloden och en annan liten flock finnes i skogarna högt uppe i Kanada. Med dessa djur är grundvalen för indianernas fria lif borttryckt. Återstoderna af dessa folkstammar lefva nu i vissa åt dem upplåtna områden, de så kallade reservationerna, med understöd af staten.

Men vi vilja gå tillbaka till de tider, då både buffeln och den röde mannen ännu ströfvade fritt om-

utbredde sig öfver väldiga områden, så snart blott några få djur sluppo lösa från spanjorerna, och detta skedde bevisligen mycket snart. Så gick det till, att då engelsmän och fransmän från staterna vid Atlantiska hafvet eller Kanada nådde fram till prärierna under förra seklet, funnos öfver dem spridda talrika flockar af vilda hästar, hvilka betade fredligt vid sidan af bufflarna och antiloperna, och indianerna voro icke blott öfver allt beridna, utan de hade till och med öfver allt glömt, att de någonsin varit annorlunda.

Emellertid veta vi alltså, att blott för få århundraden sedan färdades människan ute på slätterna till fots, och man kan förstå, hur alldeles olika lifvet då måste hafva ställt sig, och hvilken utomordentlig om-

hvälfning hästen har framkallat. Så länge indianen var hänvisad till sina egna ben, var han i hög grad begränsad i sina rörelser, och många stora områden, särskildt i de mer torra trakterna mellan floderna, voro otillgängliga för honom. Blott längst ned och tätt utefter vattendragen har han kunnat färdas och slå bo, och det kan icke vara tvifvel om, att hela slättlandet då var långt tunnare befolkadt än fram emot vår tid.

Men då stammarna öfvergingo till att blifva ryttare, förändrade sig allt i ett slag; vidsträckta områden blefvo dragna in under deras maktkrets, jakten på buffeln blef lättare och långt mer lönande, man kunde nu transportera stora köttmassor i torkadt tillstånd — kort sagdt, allt tog ett väldigt uppsving, som medförde ett hittills okänt välstånd och säkerhet i lefnadsförhållandena, och stammarna tillväxte snart i antal, kraft och driftighet.

Men hur har det tillgått att indianerna så snart fångat, tämt och till ridt begagnat hästen, som för dem måste framstå som ett nytt vildt och icke som något annat, all den stund de icke kände till husdjur utom hunden? I Europa har människan bevisligen i långa tider lefvat tillsammans med den vilda hästen utan att hitta på att tämja den, liksom ju också infödingarna i Sydafrika hafva lefvat med, dödat och ätit zebbor och andra hästararter utan att någonsin infånga dem till tämjande. Hur förvånande är det då icke, att indianerna på så kort tid lärde sig fånga och tämja hästar och att blifva ett af jordens duktigaste ryttarfolk.

Saken är nog otvifvelaktigt den, att de ingalunda hafva hittat på det själfva, utan att de lärt det af andra. Spanjorerna uppträdde ju i Mexiko till häst; därifrån har kunskapen om ridning och om hästen som riddjur utbredd sig i hastig fart från stam till stam öfver hela fastlandet, så långt som lifsvillkoren voro gynnsamma för djuren. Därför äro också orden sadling och betsling icke ursprungliga i deras olika språk utan blott ombildningar af hvad de en gång lärde. Därför har också indianen aldrig, förr än under de sista årtiondena, lärt att uppdraga hästar. Så länge det fanns vilda hästar nog att taga, infångade han dem med lasso — som också är införd af spanjorerna — inred dem i hast och begagnade dem så länge de kunde göra de tjänster han fordrade af dem. Men aldrig föll det honom in att låta dem fortplanta sig i fångenskapen och sålunda genom släktled göra dem till verkliga husdjur; det hade han icke sett och lärt. Ensamt däraf kan man se, att hästen icke var en eröfring, som han fräntvungit naturen, utan blott en gåfva utifrån, hvilken han dock mycket väl förstätt att taga emot och begagna både med duktighet och intelligens.

Huru härmed än förhåller sig, prärieindianerna äro ett ryttarfolk; blott som sådana känna vi dem och som sådana må vi skildra dem.

När vi nu skola välja en enskild stam bland den stora mängden för att efter vår vana närmare lära känna den och genom den de andra, så framställa sig många för vår blick, hvilka äro förtjänta af en ingående skildring.

Skola vi då skildra de mäktiga och vilda *comancherna*, dessa de södra präriernas fruktade röfvere,

som från Arkansas och Kanadianflodens stränder sträcka sina plundringståg långt ned i Mexiko eller djupt in mellan Klippbergen, burna fram af slätternas bästa och snabbaste springare? Eller skola vi välja *pawnierna*, hvilka kringstrålas af ett romantiskt skimmer af högsinhet och ridderlighet, liksom på sin tid *delawarerna* och *mohikanerna*? Skulle ej en bild hämtad från de modiga, men grymma och blodtörstiga *sioux* (uttalas *sju*) stammarna, hvilka sist hafva böjt sig för de hvita, vara den mest upplysande och intressanta? Eller där finnas ju *craigs*, *svartfötter*, *apacher* och tjogtals andra, hvar för sig med kända namn och väl värda att nogare studera.

Men nej, vi vilja taga för oss en liten, nu alldeles utdöd stam, *mandanerna*, som omkring 1830 besöktes af Catlin, en amerikansk målare som skildrat dem så fullständigt, att vi icke kunna göra något bättre än att följa hans berättelse.

På Catlins tid hade stammen förminskats till en liten skara på blott 2,000 människor, men tidigare hade den varit långt större. Det hade gått med den som med så många andra stammar, hvilka efter hand blifvit upprifna i de ständiga striderna med sina talrika fiender. De bodde i två byar vid stränderna af Missouri i den nuvarande staten Nord-Dakota; häri från ströfvade de vidt ut öfver prärien på jakt efter bufflar och i strid mot sioux.

Deras boningsplatser lågo så, att de lätt kunde försvaras, och de voro ytterligare skyddade genom en befästning, bestående af ett pålverk med en graf innaför, hvilken gaf full betäckning mot de angripandes pilar eller gevärsskott.

De bodde i stora runda hyddor, 13—20 meter i genomsnitt och tämligen höga. Platsen omkring dem utgräfdes till $\frac{2}{3}$ meters djup och utväggarna bildades af timmerstockar på 2 meters höjd, fast nedslagna i marken. På dem hvilade ett tak af plankor, 7—8 meter långa, bredare nedtill och smalare upptill, där de samlades kring en rund öppning 1—1 $\frac{1}{2}$ meter bred, som tjänade till ljusöppning och utgång för röken. Taket uppbars af bjälkar ungefär på midten, och dessa hvilade åter på 4 eller 5 fristående tunga pelare, som voro nedslagna i jordgolvet. Utvändigt var det kastad en tjock, lutande jordvall upp mot väggen, liksom hela taket var täckt med ett lager jord, som åter var belagd med vattentät lera. Ingången var en låg, smal dörr, som kunde stängas med ett förhänge af buffelskinn.

Midt i det fast tillstampade golvet, midt under rökålet var gräfd en cirkelrund fördjupning 1,3—1,7 meter i genomsnitt och 0,3 meter djup. Häri hölls elden tänd, och öfver den hängde en stor gryta, hvare maten kokades. Längs väggarna voro på något afstånd från jorden på pålar utspända friska buffelhudar med hårsidan uppåt, hvilka genom torkningen drogo sig så fasta och strama, att de bildade en utmärkt hviloplats, som brukades till säng om natten och till soffa om dagen. Andra skinn tjänade till mattor och omkring sängplatserna voro anbragta förhängen af samma material. På stolparna och på tjocka pålar mellan sängplatserna hängde sköldar och vapen, ofta smakfullt ordnade och prydda med buffelhufvuden, och rundt om elden lågo eller sutto invånarne på mjuka buffelhudar eller vackert flätade säfmattor, när de åto eller pratade.

Under godt väder var hyddans golf samlingsplatsen för familjen; här hvilade och arbetade man. Det bodde vanligen minst två besläktade familjer i hvar hus, som kunde rymma från 20 till 40 eller flere inbyggare, och framför det voro på höga stänger upphängda de skalper som krigarne hemfört.

De således skildrade husen byggdes blott af mandanerna och af en annan liten stam. Deras hela inredning tyder på att de måste hafva uppstått i trädrika trakter; Catlin antager också, att mandanerna haft sitt hem längre österut, på Ohioflodens stränder.

Midt i byn fanns en tämligen stor, öppen plats, vid hvilken »medicinhyddan» låg, stor och hög men af samma form som de andra. Midt på platsen stod en rund timmersättning i form af en stor och hög tunna, som spelade en stor roll vid deras fester och sades vara en sinnebild af den kanot, hvori folkets stamfader räddat sig undan en stor öfversvämning, en »syndaflod».

Utanför pålverket lågo de odlade markerna; ty mandanerna drefvo något åkerbruk, som dock inskränkte sig till pumpor och majs, hvilket sistnämnda vanligen förtärdes under loppet af några få dagar vid och efter en stor fest i anledning af skörden, så att utbytet af denna i verkligheten icke spelade någon roll för uppehållet i det hela. Detta berodde tvärt om till den väsentligaste delen på jakten, och speciellt på buffeljakten.

I regel funnos bufflar tillräckligt i närheten, men drogo de bort och uteblefvo en tid, så måste stammens män ut på långresa efter dem, och det var en mycket allvarlig och betänklig sak, då de därunder blefvo utsatta för angrepp af de mäktiga, i antal långt öfverlägsna sioux, hvilka aldrig läto något tillfälle att taga skalper gå obegagnadt förbi.

Därför gjorde man också allt för att hitlocka bufflarna, från att afbränna prärien för att skaffa dem friskt och nytt gräs till att dansa buffeldansen under medicinmännens besvärjelser.

För att användas på jakt- och krigståg höll man talrika hästar med lång man och svans, kraftiga, hurtiga och uthålliga trots deras ringa storlek. De infångades bland de vilda hästarne genom lassokastning på följande sätt. Hade en häst snaran om halsen och var riden öfverända, sammanbundos frambenen, innan den fick resa sig. Därpå närmade man sig honom och grep den så om näsan, att näsborrarna trycktes igen, medan man höll den andra handen öfver hans ögon. Man andades i hans näsborrar, hvilket skall hafva haft en märklig förmåga att lugna honom, och anbrakte en läderrem med en lycka om underkäken,

hvarigenom man fick stor makt öfver djuret. Därpå löstes frambenen och det fördes eller reds in i lägret, där det snart lärde att frukta piska och sporrar, hvilka indianerna använde obarmhärtigt.

Hästarne voro särskildt inlärd på buffeljakt. Betslet bestod blott af den nämnda remmen om underkäken, och sadeln af mjuka buffelhudar fasthölls med en bukjord, medan stigbyglarna voro rymliga och utskurna ur trä. Sporren bestod af en enkel, tjock järnpigg, spänd vid foten antingen denna nu var naken eller täckt af »mökkasinen», indianernas vanliga fotbeklädnad (se fig. 52).

Buffeln är ett tungt, trögt djur, som blott för en ganska kort tid kan utveckla någon fart, därför upphann han lätt. Hästen var dresserad att hålla sig till hans högra sida, hvarigenom ryttaren fick bättre sikte på honom.

Med pilen dödades säkert och lätt det större villebrådet; den afsköts på nära håll med en sådan kraft, att den kunde genomborra hela kroppen. Detta är så mycket mer förvånande som den båge, som

lätt skall handteras på hästryggen, medan djuret är i full fart, med tömmen hvilande på halsen, måste vara kort, icke öfver 1 meter lång; den måste alltså vara af betydlig spännkraft. De indianer, som jagade till fots, hade längre båge och pilar, som de förestodo att bruka på långa afstånd, mandanerna däremot voro öfvade däri, för dem gällde

Fig. 54. Bisonjakt på prärien.

det mest att kunna afskjuta så många pilar som möjligt på en gifven tid. Därför höllo de också täflingar, hvori den tog priset, som kunde hålla de flesta pilarna sväfvande i luften på en gång, och det fanns sådana, som dref det till åtta på det sättet, att den först afskjutna icke var fallen till jorden, innan den åttonde lämnade strängen.

Jakten drefs gärna i gemenskap af ett större parti; bufflarna omringades och de förvirrade djuren nedlades i stort antal. Man förde med sig till byn så mycket kött och så många hudar som hästarne kunde bära. Men ofta nöjde man sig med att taga tungan, det läckraste stycket, af de flästa djuren, ty man dödade i sin blinda jaktifver, så länge det fanns något att döda, utan hänsyn till om man kunde draga nytta af köttet eller om skinnen dugde. Hade jakten försiggått i närheten af hemmet, blefvo kvinnor och barn utsända för att berga köttet, som blef uppskuret i långa, tunna, tumsbreda skifvor, som torkades i solen och kunde bevaras till vinterbehof.

Utom till häst drefs jakten stundom till fots liksom på den tid, då hästen ej fanns. Indianerna utvecklade härvid mycken list, tålmodighet och uthållig-

het i konsten att smyga sig in på vildtet. Som exempel kan nämnas det jaktsättet, som var grundadt på kännedomen om att bufflarna icke voro rädda för de vargar, som i så stort antal följde dem. De visste väl, att de icke skulle angripa dem så länge de betade i flock. Därför läto de lugnt vargarna komma sig in på lifvet, och detta begagnade sig indianerna af, i det att de inhöljde sig i vargskinn med djurhufvudet öfver sitt eget hufvud och krypande på alla fyra närmade de sig djuren, till dess de kunde dräpa ett eller flera med pilskott.

Om vintern, när snön ligger alnstjock på slätterna och i de norra skogarna, hvarest buffeln ännu fanns, kan hvarken häst eller karl komma fram, så att jakten i allmänhet blef omöjlig, ehuru buffeln hade svårt att arbeta sig fram i snön. Där tog man sin tillflykt till snöskorna, som vår färgbild visar. Uppburen af dem kunde man lätt närma sig djuren och nedskjuta dem eller genomborra dem med spjutet. Dessa snöskor bestå af träramar, afrundade framtill och spetsiga baktill, i hvilka är spändt ett flätverk af läderremmar. Hela apparaten erbjuder alltså genom sin stora yta en betydlig bärkraft, så att ägaren kan gå eller halft glida öfver snön.

Farlig var buffeljakten i och för sig icke, djuret är tungt och klumpigt och tämligen lätt att undgå, till och med när det störtar fram i raseri; någon gång spetsade det väl en häst på sina horn, men människor blefvo sällan allvarligt skadade.

Buffelns skinn klädde indianen och hans tält, dess kött och mærg födde honom, dess hjärna brukades till skinnberedning, dess ben till redskap, dess senor till bågsträngar och syning — kort sagdt, på den berodde hela hans välfärd.

Naturligtvis drefs också annan jakt men blott tillfälligtvis; den var snarare sport än näringskälla. Sålunda döddes många björnar, till och med Klippbergens stora gråbjörn, ett af de farligaste djur på jorden, blef nedlagd med bågen eller spjutet; man satte stort värde på dess skinn, dess fett, dess tänder och klor, som fästade på ett snöre, utgjorde ett smycke och samtidigt en stolt trofé. Också något fiske dref man i floderna, och fågelyldt försmåddes naturligtvis icke. Den smula åkerbruk man dref förslog icke långt, dock hade man gärna något torr majs och några torra pumpor till vinterbruk, liksom man också insamlade en kårabbl-liknande rot i stora massor och torkade dem, hvarjämte åtskilliga bär på samma sätt förvarades. Vinterförrådet gömdes i jordhål med en trång ingång, som betäcktes och maskerades omsorgsfullt, och stället blef valdt med sådan omsorg, att det nedlagda kunde hålla sig friskt långa tider.

Något egentligt krigiskt folk voro mandanerna icke, jämförda med andra stammar, förmodligen dock blott därför att de voro upprifna i de ständiga striderna och voro nödtvungna att på grund af stammens svaghet och fåtalighet hålla sig i ro. De skydde väl ingalunda kamp och försvarade sig tappert, när de angrepos, men de sökte den icke. Deras krigare voro dock fullt ut härdade och kunde i detta afseende mäta sig med hvilken som helst på prärie eller i skog, såsom man skall förstå af nedanstående.

Ingen yngling blef betraktad som man och jämbördig med andra män i stammen, utan att han vid

en årligen tillbakakommande stor fest genomgått en rad af de fruktansvärdaste, man skulle nästan kunna tro outhärdliga plågor; först då var han krigare och värdig en plats och stämma vid rådselden.

Denna fest firades på våren vid löfsprickningstiden, men icke på en bestämd dag — ty någon

Fig 55. »Dagen» och »natten» vid mandanernas festdanser.

egentlig tidräkning hade de icke, som förr är sagdt — till minne af den stora syndaflo den, i hvilken alla människor drunknade utom nationens stamfäder, som räddade sig i en kanot. Sådana sägner finnas öfver hela jorden; ofta bära de dock drag af att hafva uppstått vid beröring med kristendomen och missionärer. Mandanernas saga, som bland annat berättar om utsända fåglar, som vände tillbaka med gröna kvistar, är också tydligen utsmyckad med detaljer lånade från bibelns syndaflo dsberättelse; dock kan den likväl till sin grund vara mycket gammal och festen likaså.

Denna började en morgonstund under allmänt spektakel af kvinnor, barn och hundar med uppenbarelse af en hvit man, som kom löpande in i byn utifrån prärien, med en kappa af hvitt vargskinn, en hufvudprydnad af korpffjädrar och en stor präktigt smyckad pipa. Han ställde sina steg mot medicinhyddan, som han lät öppna och ordna, medan dess golv blef beströdt med doftande gröna örter, ofvanpå hvilka man i midten gjorde en ställning af buffel- och människoskallar och andra föremål, som skulle brukas under högtidligheterna. Han föreställde den enda män-

niska, som öfverlevvat öfversvämningen, och drog hela dagen omkring från hus till hus för att berätta den gamla sagan och mottaga offer till vattnet, för att det icke skulle komma en ny syndaflod. Om natten försvann han och alla instängde sig i sina hyddor. Följande morgon visade han sig åter och med honom alla de unga män, som skulle underkastas pinorna. Han förde dem in i medicinhyddan, där de fingo sig platser anvisade längs väggarna, och hvarest de måste tillbringa de nästa dagarna utan att äta, dricka eller sofva.

Den hvite mannen invigde deras vapen, som upphängdes öfver deras hufvuden, och rökte en pipa med stor högtidlighet för att skaffa dem lycka att utstå pinorna. Därpå tillkallade han en gammal gulmålad medicinman, som han insatte till ledare af de följande ceremonierna, medan han själf försvann springande bort öfver prärien.

Den gule gamle mannen tillbragte nu dagarna i hyddan hos de unge männen, rökande, uppmuntrande och öfvervakande dem, allt under böner och anropningar af den »stora anden», som på den tid, då Catlin

Fig. 56. Den onda anden vid mandanernas festdanser.

besökte mandanerna, spelade en stor roll i deras tro, hvilken för öfrigt var den som ofvan skildrats. Dock synas just mandanerna hafva visat de dödes andar en mer än vanlig vördnad. Detta framgår af de seder och bruk som följde med och efter likfärden. Den dödes kropp blef noga inrullad i flera hvarf

buffelskinn, så att det hela utgjorde ett stort bylte, som lades på en träställning utanför byn. Här kvarblef det till dess träet rutnade och resterna af liket föllo till jorden. Benknotorna blefvo då hopsamlade och begrafna, så när som hufvudskallen, som blef rengjord, blekt och tillsammans med ett antal andra lagd i en krets rundt kring en trästång och med ansiktet vänt mot denna. Såväl medan liket låg på ställningen, som när hufvudet var lagdt på sin plats, drogo familjens kvinnor ofta dit ut, medförde offer och sutto och pratade därmed liksom om det ännu lefvat.

Men vi komma bort från mandanfesten. Den har emellertid gått sin gång på en öppen plats i byn, medan de unge männen fasta i medicinhyddan.

Först blef buffeldansen dansad. Ett antal män, endast klädda i buffelskinn, hvilket täckte ryggen, och hvars hufvud som en mask var draget öfver mannens hufvud, med en knippa kvistar bundna på ryggen och härligt målade i skinande färger, efterliknade med sina rörelser bufflarnas gång och sätt att beta. Mellan dem rörde sig fyra, på ett fjäderbesatt läderbälte när alldeles nakna män, af hvilka två voro målade svarta med hvita fläckar och föreställde »natten», medan de andra båda voro skinande röda med hvita längdstrimmor och föreställde »dagen». Första dagen räckte dansen kring den stora »kanoten» i 4, den nästa i 8, den tredje i 12 och den fjärde i 16 timmar, under buller, skrammel och tjut från kvinnor och barn. Meningen var att hedra bufflarna, så att de under kommande år ville talrikt infinna sig i närheten af byn.

Det skulle blifva för vidlyftigt att omtala alla de märkliga ceremonier, som ägde rum; vi skola därför blott omnämna en enda. Midt under dansen och jublet den fjärde dagen uppstod ett förfärligt höjtande, i det kvinnorna och barnen från taken, därifrån de hade utsikt öfver prärien, upphöjde fruktansvärda skrik och tjut. Orsaken härtill var en skepnad, som i raska språng närmade sig byn, naken och med talrika hvita ringar på den glänsande svartmålade huden. I handen höll han en staf med en röd boll i ena ändan, hvilken han under sitt springande städse slog mot jorden framför sig under rop och skrik. Det var den »onde anden», och det gällde nu att taga styr på och förjaga honom.

Till den ändan blef den gamle medicinmannen, han som var målad gul, tillkallad och knappt hade han berört den svarta djäfvulen med medicinpipan förr än denne var spak som ett lamm. Sedan man drifvit åtskilligt med gyckel med den svarte, blef han af kvinnor och barn under hån, skratt och slag drifven ut ur byn med spott och spe. Den ondes anslag hade fullständigt misslyckats.

Emellertid hade förfärliga uppträden försiggått inne i medicinhyddan, där pinandet börjat. De unga männen, som voro utmattade af fastan och sömnlösheten, blefvo ett par i sänder förda fram och nedlagda på golfvet. Medels en slö och naggad knif stacks det hål i huden, så att det uppstod en bred hudremsa mellan såren. Först skuros sådana på bröstet, två på hvar sida och så djupa att de gingo genom en del af musklerna. I dessa sår anbragtes därpå starka träpinnar en på hvar sida. I dem bundos tåg och

niska, som öfverlevvat öfversvämningen, och drog hela dagen omkring från hus till hus för att berätta den gamla sagan och mottaga offer till vattnet, för att det icke skulle komma en ny syndaflod. Om natten försvann han och alla instängde sig i sina hyddor. Följande morgon visade han sig åter och med honom alla de unga män, som skulle underkastas pinorna. Han förde dem in i medicinhyddan, där de fingo sig platser anvisade längs väggarna, och hvarest de måste tillbringa de nästa dagarna utan att äta, dricka eller soffa.

Den hvite mannen invigde deras vapen, som upphängdes öfver deras hufvuden, och rökte en pipa med stor högtidlighet för att skaffa dem lycka att utstå pinorna. Därpå tillkallade han en gammal gulmålad medicinman, som han insatte till ledare af de följande ceremonierna, medan han själf försvann springande bort öfver prärien.

Den gule gamle mannen tillbragte nu dagarna i hyddan hos de unge männen, rökande, uppmuntrande och öfvervakande dem, allt under böner och anropningar af den »stora anden», som på den tid, då Catlin

Fig. 56. Den onda anden vid mandanernas festdanser.

besökte mandanerna, spelade en stor roll i deras tro, hvilken för öfrigt var den som ofvan skildrats. Dock synas just mandanerna hafva visat de dödes andar en mer än vanlig vördnad. Detta framgår af de seder och bruk som följde med och efter likfärden. Den dödes kropp blef noga inrullad i flera hvarf

buffelskinn, så att det hela utgjorde ett stort bylte, som lades på en träställning utanför byn. Här kvarblef det till dess träet ruttnade och resterna af liket föllo till jorden. Benknotorna blefvo då hopsamlade och begrafna, så när som hufvudskallen, som blef rengjord, blekt och tillsammans med ett antal andra lagd i en krets rundt kring en trästång och med ansiktet vändt mot denna. Såväl medan liket låg på ställningen, som när hufvudet var lagdt på sin plats, drogo familjens kvinnor ofta dit ut, medförde offer och sutto och pratade därmed liksom om det ännu lefvat.

Men vi komma bort från mandanfesten. Den har emellertid gått sin gång på en öppen plats i byn, medan de unge männen fasta i medicinhyddan.

Först blef buffeldansen dansad. Ett antal män, endast klädda i buffelskinn, hvilket täckte ryggen, och hvars hufvud som en mask var draget öfver mannens hufvud, med en knippa kvistar bundna på ryggen och härligt målade i skinande färger, efterliknade med sina rörelser bufflarnas gång och sätt att beta. Mellan dem rörde sig fyra, på ett fjäderbesatt läderbälte när alldeles nakna män, af hvilka två voro målade svarta med hvita fläckar och föreställde »natten», medan de andra båda voro skinande röda med hvita längdstrimmor och föreställde »dagen». Första dagen räckte dansen kring den stora »kanoten» i 4, den nästa i 8, den tredje i 12 och den fjärde i 16 timmar, under buller, skrammel och tjut från kvinnor och barn. Meningen var att hedra bufflarna, så att de under kommande år ville talrikt infinna sig i närheten af byn.

Det skulle blifva för vidlyftigt att omtala alla de märkliga ceremonier, som ägde rum; vi skola därför blott omnämna en enda. Midt under dansen och jublet den fjärde dagen uppstod ett förfärligt hojtande, i det kvinnorna och barnen från taken, därifrån de hade utsikt öfver prärien, upphöjde fruktansvärda skrik och tjut. Orsaken härtill var en skepnad, som i raska språng närmade sig byn, naken och med talrika hvita ringar på den glänsande svartmålade huden. I handen höll han en staf med en röd boll i ena ändan, hvilken han under sitt springande städse slog mot jorden framför sig under rop och skrik. Det var den »onde anden», och det gällde nu att taga styr på och förjaga honom.

Till den ändan blef den gamle medicinmannen, han som var målade gul, tillkallad och knappt hade han berört den svarta djäfvulen med medicinpipan förr än denne var spak som ett lamm. Sedan man drifvit åtskilligt med gyckel med den svarte, blef han af kvinnor och barn under hån, skratt och slag drifven ut ur byn med spott och spe. Den ondes anslag hade fullständigt misslyckats.

Emellertid hade förfärliga uppträden försiggått inne i medicinhyddan, där pinandet börjat. De unga männen, som voro utmattade af fastan och sömnlösheten, blefvo ett par i sänder förda fram och nedlagda på golvet. Medels en slö och naggad knif stacks det hål i huden, så att det uppstod en bred hudremsa mellan såren. Först skuros sådana på bröstet, två på hvar sida och så djupa att de gingo genom en del af musklerna. I dessa sår anbragtes därpå starka träpinnar en på hvar sida. I dem bundos tåg och

kroppen hängdes upp under taket, såsom bilden visar (fig. 58). Men icke nog härmed. Öfver armbågarna, hand-, fot- och knälederna blefvo liknande pinnar instuckna genom sår, som dock endast fingro gå under huden, icke in i muskler och senor, och i dessa pinnar blefvo buffelskallar bundna. Hvert och ett af offren fick sin båge och sköld hängd i pinnarna på armen, och dinglande i tåget sattes kroppen i allt hastigare och hastigare kringsvängande rörelse af en man, som stötte en lång stång mot skölden och sprang rundt i allt mer och mer rasande fart.

Icke en min fick förändras under dessa förfär-

Såren förbundos icke; blodet skulle stanna af sig själf, medan plågandet fortsattes utanför hyddan på den öppna platsen. Hitut kröpo de unga männen efter fingerafhuggningen och grepos om handlederna af två män, hvilka under snabbt springande släpade dem bort rundt om »den stora kanoten», till dess slutligen pinnarna sletos ut genom huden och alla buffelskallarna föllo af. Detta kunde ofta kräfvat en rundlig tid, i synnerhet om ett snitt felaktigt gått in under en sena, så att det blef omöjligt att genomslita denna. Den olycklige måste då begifva sig ut på prärien och blifva där utan mat och dryck, tills pinnen

Fig 57. Sista uppträdet vid mandanernas stora fest.
De unga männen släpas rundt omkring stammens helgedom (»Den stora kanoten»).

liga plågor, hvilka först upphörde, när offret var alldeles medvetslöst. Då nedhissades kroppen och efter några minuters förlopp återkom medvetandet, pinnarna togos ur bröstet, men de andra med deras tillbehör af buffelskallar blefvo hängande och med dem släpade sig den unge mannen till en medicinman, som satt färdig med en yxa. Han erbjöd sig att offra åt den stora anden ett eller flera finger hvilka raskt afhöggs med yxan. Vänstra handens lillfinger offerades alltid, men ofta också fjärde fingret på samma hand, hvilken alltså behöll blott tummen och de två fingrar, som voro nödvändiga för att hålla bågen; ja, ibland offerades äfven lillfingret på högra handen, i synnerhet af dem som genomgingo profvet flera gånger under sitt lif, något som icke så få gjorde för att visa mod och väcka beundran.

bulnat bort eller han på annat sätt gjort sig fri från den, t. ex. genom att fastgöra buffelhufvudet på ett eller annat sätt på en stenhäll vid floden och därpå störta sig i denna under förhoppning att det häftiga fallet skulle slita senan och han själf falla i floden, ur hvilken han utan hjälp fick taga sig upp.

Först när alla pinnarna sålunda voro bortslitna, fick ynglingen vända tillbaka till hyddan, där han omsorgsfullt vårdades af sin familj och hans sår läktes. Detta skedde nästan alltid på märkvärdigt kort tid.

Liknande, men ingenstädes så förfärliga, plågor måste äfven i andra stammar de unge männen underkasta sig, innan de aktades värdiga att räknas som krigare. Man kan då förstå, att de icke voro blödiga senare i lifvet.

För öfrigt voro mandanerna ett gästfritt och högsinnadt folk. Catlin kan icke nog prisa det mottagande han fick hos dem. De ägde uppenbart i rikt mått indianernas goda egenskaper vid sidan af en råhet, som gaf sig uttryck i det nyss skildrade. Kort efter sedan Catlin lämnat dem, utbröt en koppepidemi, som alldeles uppref stammen. De få öfverlevande gjordes till slafvar genom ett anfall af deras gamla fiender sioux, och därmed voro mandanerna för alla tider utplånade ur folkens leder.

Det är egendomligt att se, huru de sjukdomar, som äro af gammalt kända och ofta blott litet fruktade af civiliserade människor, rasa bland naturfolken, bland hvilka de förr varit obekanta. Icke blott kopporna, utan också långt mildare sjukdomar, såsom skarlakansfeber, mässling och röda hunden härja, när de liksom finna ny jordmån, bland de olyckliga infödingarna, liksom pesten i gamla dagar härjade i Europa. Stora skaror falla som offer för dem, hela stammar tillintetgöras, deras kraft brytes och väg banas för de i sjukdomens spår framträngande hvite männen. Vi som tillhöra nationer, bland hvilka dessa sjukdomar haft sitt hem under århundraden, hafva efter hand förvärfvat oss en stor motståndskraft emot dem. De som voro särskildt mottagliga dogo bort, innan de kunde lämna någon afkomma efter sig; de mindre mottagliga och mera motståndskraftiga fingo antingen icke sjukdomen eller öfverlefde den och nedärfde sin mindre mottaglighet till sina efterkommande. Således har bland oss gjorts och göres alltjämt ett naturligt urval, men där detta icke har medfört sina verkningar, blossa dessa sjukdomar upp som eld i torrt löf och sprida sig på kort tid öfver stora områden, slående allt till marken. Detta är en af grunderna till att redan en ringa, kanske icke en gång direkt beröring med kulturen är så ödeläggande för de flesta naturfolk.

På samma sätt som mandanerna lefde de flesta präriefolk, i de sista två eller tre hundra åren, som ryttarfolk, hvilkas hela tillvaro som jägare berodde på buffeln. De indianstammar däremot, som lefde i skogarna öster om Mississippi och som ännu lefva och vandra omkring i de oändliga ödemarkerna i Hudsonsländerna, Kanada och Alaska, förde en i många afseenden olika tillvaro. Det var icke ett enskildt djurslag, som gaf dem den vida öfvervägande delen af deras föda; de jagade allt skogens villebråd, hjortar, älgar, bäfvar o. s. v., samt långt mot norr renen och mysfoxen, de klädde sig i dessas och pälsdjurens, mårdens, utterns, bäfverns och många andra djurs skinn, och de fångade i stor mängd fisk i de rika sjöarna och floderna.

Deras jakt var, redan därigenom att den måste försiggå till fots och i täta skogar, allt igenom olika prärieindianernas. Det var i synnerhet dessa skogsindianer, som utbildade sig till fulländade jägare och öfverträffliga spårfinnare. Deras boningar voro barkhyddor, wigwams, i regeln små och afsedda för en enda familj; blott några få stammar, såsom *irokeserna*, byggde större bostäder för ett betydligare antal människor; i synnerhet hade de stora manshus, hvarest de ogifta männen sofvo och bodde. För öfrigt är den inledande skildringen af indianerna i särskild grad hämtad från dem och tillämplig på dem. Nu är deras saga till största delen slut, fördrifna som de äro

från så godt som hela unionens skogsområde. Det var ju de, som först stötte samman med invandrarne, och som under loppet af två århundraden steg för steg drefvos åt väster ut på prärierna, hvarest kvarlevorna af dem nu lefva, vanligen ytterst vansläktade. Man kan begripa, hvilket elände detta tvungna tillbakavikande skulle medföra; från den ena sidan de hvites tryck och strid mot dem, från den andra sidan motståndet från de stammar, på hvilkas områden de inkastats. Krig och tillintetgörelse hvarthän de sågo, svek, brutna löften, fagra ord, som aldrig voro menade, var det som utmärkte civilisationen. Är det underligt, att de kommo att hata dess bärare med ett glödande, blodtörstigt hat?

I Förenta Staterna, öster om Mississippi, lefva nu blott ytterst få indianer och ingen af dem i ett tillstånd, som påminner om det ursprungliga. Blott i Florida finnas ett par hundra *seminoler*, medan de öfriga af denna tappra stam efter årtiondens hårdnackade strider måste finna sig i att blifva öfverflyttade till det nuvarande indianterritoriet. De flesta af de mäktiga stammar, hvilkas namn åter och åter komma igen i historien om Atlanterstaternas bebyggande, äro alldeles utdöda; af andra finnas svaga rester ute i västern, såsom af *delawarerna* och *mohikanerna*, ehuru Cooper ju har skrivit »Den siste mohikanen». Det enda folk, som hållit bra ut och ännu räknar ett större antal medlemmar, är en grupp som ursprungligen bodde i Georgien och angränsande trakter, och hvilken, mindre krigiskt anlagd, snabbt tillägnade sig en viss kultur, blef boskapsskötare och åkerbruksidkare. Som sådana lefde de och blomstrade, trots flera krig med unionen, som en stat i staten i sin hembygd till omkring år 1830, då de genom ett starkt tryck från regeringens sida blefvo tvungna att utvandra till indianterritoriet. Där fingo de sig anvisade stora, vackra och rika landområden, där de nu lefva som genomgående välbehållna farmare, mer än till hälften civiliserade, med talrika skolor o. d. De fyra stammarna *cree*, *cherokee*, *choctaw* och *chicasaw* räknas sålunda omkring 80—100,000 människor tillsammans och kallas jämte *seminolerna* »de fem civiliserade nationerna». Men icke många af dem äro alldeles oblandade indianer, deras blod är starkt utspäddt med de hvites.

Också i de af gammalt koloniserade delarna af Kanada hafva indianerna nu försvunnit eller äro hänvisade till ett stort antal små reservationer. Men gå vi längre åt norr, skola vi där finna talrika stammar ströfvande omkring i sitt ursprungliga tillstånd som jägare och fiskare, en och annan alldeles oberörd af kulturen. Det må väl erinras om att stora sträckor af det nordligaste Amerika blott besökas af en och annan hvit trapper eller jägare, medan på andra ställen icke en hvit man har satt sin fot. Det inre Labrador och en del af landet söder om Yukonfloden är således i allt väsentligt okänt; där kan måhända ännu länge en liten hord hålla sig utan all beröring med de hvita. Det är icke mycket som kan locka att tränga in i dessa trakter. Klimatet är barskt och en sumpig barrskog täcker marken, där finnas inga dyrbara produkter att hämta, icke en gång pälsdjuren äro synnerligen talrika. Guldet allena kan leda invandrarströmmen hit.

Läfvat är strängt äfven för de infödde, jakt och fiske äro deras enda förvärfskällor; slå de fel, kommer hungersnöden, som ibland stiger till en sådan grad, att den dödar hela familjer och tvingar andra att blifva människoätare eller begå själfmord, hvilket eljes är så sällsynt bland naturfolken. Dessa *tinneh-folk*, som de kallas, stå i allmänhet på en låg ståndpunkt, ehuru flera af dem äro väl utvecklade i kroppsligt afseende och duktiga, uthålliga jägare, såsom *chippewayerna* i Kanada, hvilkas råhet i synnerhet visar sig därigenom, att de hvarken begrava eller bränna sina döda, utan låta dem ligga på marken eller i skogen som ett byte för rofdjur och fåglar.

Andra stammar bränna däremot liken, men i stället behandla de sina kvinnor omänskligt, i synnerhet änkor. När en man dör, måste hans hustru — eller hustrur — lägga sig med hans lik på bålet och får först lämna det, när hon är halfväfd af röken och stekt af hettan och därefter måste hon likväl stanna och öfvervaka att liket ligger ordentligt, uträta lemmarna o. s. v., hvarvid hon blifver illa bränd. Är slutligen bålet släckt, samlas benstumpar och aska tillsammans och dem måste änkor gå omkring med i påsar, som de icke få lägga ifrån sig på två år. Under denna tid gå de klädda i trasor, hållas i ett slags slafveri och få icke gifta sig. De begå icke

sällan själfmord af förtviflan öfver sin eländiga ställning. Är sorgstiden förbi, lägges askan i därtill afsedda målade och prydda träaskar. Nu är änkan fri och kan gifta om sig.

De unga flickorna få lida mycket, innan de erkännas fullvuxna, ty de inspärras — när de nå manbarhetsåldern — i en liten hydda ute i skogen, där de få tillbringa en lång tid, ibland ett helt år, ensamma, blott modern får besöka dem och bringa dem mat. Hvad de måste lida här af ensamheten, köld och orenlighet, kan man lätt föreställa sig, men likväl faller det ingen in att sätta sig emot en så vanlig plägsed. Den härstammar från den allmänna åskådningen, att kvinnan under vissa perioder af sitt lif är »oren», hvarför beröringen med henne skulle medföra olycka — alltså måste hon isoleras. Själfva födelsen betraktas här och där som något orent, hos somliga stammar måste den födande kvinnan gå ut i skogen och stanna där ensam, till dess födelsen är öfverstånden och ett halft tjog dagar förflutit.

Mot väster bilda Klippbergen väsentligen i allmänhet gränsen mellan dessa inlandsbebyggare och kuststammarna i brittiska Columbia och öarna därutaför och vid Syd-Alaskas kust, men dessa senare äro så egendomliga, att de förtjäna en särskild skildring.

NORDVÄST-INDIANERNA.

De nordamerikanska unionsstaterna sluta mot nordväst med udden Kap Flattery i staten Washington. Medan Stilla hafvets kust söder om denna punkt har varit litet inskuren och utan öar af betydelse, antager den nu en helt annan karaktär. Framför den ligga nästan öfver allt talrika större och mindre öar, dels alldeles intill fastlandet, dels mera aflägsset från detta. Mot söder hafva vi den långa, smala Vancouverön, elfva gånger större än Gotland; längre mot norr Drottning Charlottas öar och utanför Alaska Alexandergruppen, utom otaliga andra, som bilda ett verkligt virrvarr af öar, holmar, skär, sund och små inhaf. Såväl öarna, särskildt Vancouvers västkust, som fastlandskusten äro inskurna med många djupa och starkt förgrenade fjordar. Det är i fördelningen af land och vatten mycket, som påminner om Eldlandet eller om vissa delar af Norges västkust.

Klimatet på dessa trakter är fuktigt och jämförelsevis mildt, ett utprägladt öklimat med milda vint-rar och icke synnerligen varma somrar, med talrika stormar och dimmor. Öar och fastland äro klädda med mäktiga skogar, när den stormiga yttersta västra stranden här och där undantages. Öfver allt träda klippor fram och landskapet är på många ställen utomordentligt vackert just genom denna förening af haf, skog, lågland och klippor. Skogarna äro hög-

växta och bestå förnämligast af två slags cedrar, den gula och den röda, mäktiga, århundraden gamla träd af storartadt omfång, intill 63 meter höga, raka med en lång stam utan grenar. Skogen är, synnerligen på öarna, mångenstädes nästan ogenomtränglig på grund af den massa kullkastade skogsjättar, som betäcka den fuktiga marken, och genomväfves af under-skogens snår till ett endast med möda genomträngligt helt.

Både i sjö och på land finnes ett oändligt rikt djurlif, så rikt som på få ställen utom de varma länderna. Längs kusterna stryka jättestora hvalar, medan sälar, sjölejon och sjöbjörnar åtminstone fordom rörde sig i tusental mellan skären i sällskap med hafsuttern, som lämnar det dyrbaraste af alla pälsverk.

Ett århundrades skoningslös jakt har visserligen varit nästan tillräcklig för att nära nog alldeles förfaga sälarna och utrota uttrarna, men ännu vimlar hafvet i en fast otrolig grad både af fiskar och af vattenfåglar. Bland de förra spelar särskildt laxen hufvudrollen, de olika arterna af denna härliga fisk draga upp för floder och älfvar för att leka och blifva då föremål för de inföddes jakt. En liten art lax af en sills storlek, smelt, fångas likaledes i otaliga myriader. Den utmärker sig genom sin fetma, som är så stor, att den påstås kunna användas som lampa

blott man drager en veke genom den; det kokas en utmärkt olja på denna fisk. Ute i hafvet på vissa bankar stå stim af mäktiga helgeflundror, som indianerna meta från sina kanoter. Många andra arter, som det skulle blifva för vidlyftigt att här uppräknas, fångas och tillgodogöras också.

Skogarna och bergen äro till och med på de mindre öarna öfverfulla af vildt, hjortar, älgar, här och hvar äfven renar, björnar, tvättbjörnar, bäfrar, mårdar och andra fler förutom lon och vargar lämna antingen präktigt kött eller dyrbara pälsverk. Men de infödda eftertrakta dem ej mycket; de äro först och främst fiskare och fiskätare.

Hela denna näjd, som intill för omkring ett hundra år sedan var så godt som okänd för de hvita, bebos af indianer med ett starkt släktttycke, om de än här som öfver allt äro delade i talrika, delvis fientliga stammar. De viktigaste grupperna äro mot norr *tlinkiterna* på fastlandet och Alexanders-ögruppen (omkr. 10,000), *haïdaerna* på Drottning Charlottas öar (omkr. 2,000) och de så kallade *nutka*-stammarna eller *ahts* längre mot söder på fastlandet och Vancouvers ö (omkr. 17,000).

I mångt och mycket likna dessa folk de redan skildrade; släktskapen är omisskännelig. Språk, ansiktsbildning, kroppsbyggnad, samfundsordning, klan-system, karaktär, vapen, seder o. s. v. erbjuda så många likheter med de redan omtalade, att det skulle blifva ett tröttande upprepande, om vi skulle genomgå dem fullständigt. Vi skola därför blott framhålla sär egenheterna.

Först kan då anmärkas, att ansiktsdragen mera närma sig den mongoliska typen än eljes bland indianerna; ansiktet är bredare, kindbenen mera framstående; näsan är mindre stor och krokig. Hudfärgen är tämligen orent rödbrun, kroppsbyggnaden mera undersätsig, benen litet utvecklade och något svaga, ofta krokiga på grund af det ständiga vinstandet i låga, trånga kanoter.

Karaktären är icke utprägladt krigisk och blodtörstig, men i stället äro de mindre öppna och pålitliga, mera lömska och tjufaktiga, benägna t. ex. att öfverfalla och döda skeppsbrutna eller besättningar på skepp, som söka in i fjordarna för att handla och finna skydd mot storm.

De synas ej känna seden att plåga sina fångar, de göra dem till slafvar och låta dem arbeta hårdt, behandla dem väl också i regeln hänsynslöst och rått, men likväl — det är dock ett framsteg från att pina dem till döds.

Som fiskarfolk hafva de mera fasta bostäder, om de än sällan uppehålla sig på samma ställe hela året. De hafva vinterboningar inne i fjordarnas inre vikar eller uppe vid lax-floderna, medan de om sommaren söka ut till kusterna på säl- och utterjakt. Andra stammar uppehålla sig dock i sina byar ständigt, i det att de blott göra kortvariga utflykter under laxtiden.

Fisket drivs i älfvarna dels med stora ryssjor och nät, eller i ett slags laxgårdar och slutligen vanligast genom att sticka de stora laxarna med spjut antingen från båten eller i mindre vattendrag från stranden. Där det är svårt att se fisken i vattnet, lägger man en rad hvita stenar på botten. När laxen passerar öfver dem, blir han bättre synlig och kan lättare ljust-

ras. Den fångade laxen uppskäres, hufvud, stjärt och ryggben borttagas och den hänges att torka på ställningar eller blott i solen eller i röken öfver en eld. Under torkningen blåses han mycket ofta full af sand, hvilken nöter ut de inföddes tänder ända till tandköttet.

På hafvet idkas mest krokfiske efter de väldiga helgeflundror, hvilka beredas på samma sätt som laxen till vinterbruk. Den lilla feta smelt-fisken samt sillen fångas på ett egendomligt sätt. De stå i täta stim och genom dessa svänges ett skaftadt redskap, till utseendet liknande ungefär en höräfsa med hvassa tänder, på hvilken fisken spetsas. Dessutom afspärras utloppen för de mindre älfvarna, som de gått upp i, genom ryssjor, hvilka sluta i en utvidgning, som alljämt tömmes. De således fångade småfiskarna kokas i stora kärl, oljan flyter då ofvanpå och afskummas med flata skedar af trä eller horn, därpå hålles den i träaskar, där den snart stelnar. Den brukas till att

Fig. 59. Kvinna af plathufvud-indianernas stam med barn spändt i apparaten för hufvudskålens hoptryckande.

doppa all slags föda uti, och man sätter i synnerhet stort värde på den, när den blifvit härskan.

Torkad fisk och fiskolja utgör hufvudbeståndsdelen i födan, men man äter också kokt, färsk fisk och kött af sälar och vildt, när sådant erbjudes. En mycket omtyckt rätt är ett slags kaviar af laxrom, som dock icke saltas utan blott hålles i en träask och nedgräfvdes en viss tid i jorden för att nå en passande grad af förruttnelse. När tiden därtill är kommen, församla sig infödingarna och borttaga jordlagret från asken utan att taga upp denna och uppäta på stället dess innehåll, så att det icke skall mista sin rätta smak. Väl bekommet! För öfrigt är det icke stort värre än gammal ost och surströmming.

I det hela har man en svaghet för allt, som har en dylik bismak eller helst två. Hval- och sälspäck förtäras också helst i halfruttet tillstånd, den torkade fisken är ej heller alltid fri från att lukta på ett miss-tänkt sätt.

Skaldjur af olika slag och bläckfiskar njutas med välbehag; af de senare ätas de långa armarna, hvilka kokas i gropar som äro kantade med heta stenar. Växtföda förekommer icke mycket, dock förtäres en

köttfull rot, några arter hafstång och vissa delar af furans innanbark eller bast.

Födan intages oftast kokt, och kokningen försigtigt i stora kärl, utskurna ur trä eller flätade vattentätt af cederbark. De fyllas med vatten, i hvilket det kastas upphetade stenar, till dess det kommer i kokning. Först stötes den torkade fisken eller de genomrökta kakorna af hoptorkade bär, furubark o. s. v. i en mortel af sten eller trä, och allting kryddas med härskens fiskolja.

Fig. 60. En grafstolpe från södra Alaska. Nedtill dörljes stolpen af hög gräsväxt.

Klädedräkten bestod före de hvites ankomst af en blus af skinn, hos kvinnorna tillika af en kjol och däröfver en mantel, konstfullt väfd af bergfårets ull eller af hundhår, med inväfda smala strimmor af färgadt bast, eller pälsverk med bräm af sådant. Dessutom morkasinliknande fotbeklädnad. För öfrigt var och är man mycket okänslig; i huset tycker man mest om att vara alldeles naken och det generar ingen att gå barfota i djup snö. Norrmannen kapten Jacobsen, som har lämnat många upplysningar om dessa stammar, berättar om huru han under vintertiden har sett hela familjer på morgonen spatsera alldeles nakna från hyddan till en närbelägen älf eller fjordstrand för att bada i det iskalla vattnet. Såvida man ej gick barhufvad, brukade hufvudet betäckas med en kägelformad hatt med eller utan ett stort brätte, flätad af cederbast och målad i mönster.

De omnämnda mantlarna, som nu delvis äro ersatta med vanliga väfda yllefiltar, spelade och spela ännu en stor roll som värdemätare, ett slags pengar. En mans rikedom, en varas pris beräknades efter så och så många mantlar.

Haïdaerna höllo stora, långhåriga hvita hundar, som klipptes en gång om året, så att man kunde använda deras hår, ofta färgadt och blandadt med ull af bergsfåret eller med fina bastrefvor, till tråd, som på en enkel väfstol väfdes till mattor eller mantlar i många, ofta smakfulla, färgade mönster.

Af cederbast förstod man att fläta sirliga mattor; en sådan — rund med ett hål i midten — brukades till regnkappa.

Själftva kroppen pryddes på många sätt. Tatueringen var icke mycket använd, däremot brukade några af de nordligare stammarna att skära sig med hvassa stenar eller musselskal och behandla såren så, att de bildade tjocka ärr. Målning af ansiktet förekom allmänt, i synnerhet för krigståg med svart färg.

Näsa och öron genomborrades för smycken af ben, pärlemor eller koppar, som fanns i rent tillstånd flerstädes i landet, och bland tinkiter och haïdaer vanställde kvinnorna sina ansikten genom att genomborra underläppen för stora läppsmycken, som påminna om botokudernas (fig. 17). De små flickornas läppar genomskuros med ett aflångt snitt en centimeter från kanten, och ett föremål, lämpligt formadt af ben eller sten, insattes i såret. Gång efter annan in-

sattes större stycken och hvarje gång hölls det en fest, vid hvilken utdelades talrika gåfvor till gästerna. Till sist blef hålet så stort, att däri kunde anbringas en skifva af aflång form, intill 9 centimeter lång och 6 centimeter bred, med urhålkad kant, så att den bättre skulle fasthållas af hålets sidor. Man förstår lätt, hur vidrigt detta ser ut, och hur det generar t. ex. talet. Men det var ett tecken på rikedom och rang; blott rika kvinnor fingo använda läppsmycken, och blott rika kunde hafva råd till alla utgifterna till de många festerna och skänkerna.

En ännu märkligare sed fanns — och finnes delvis än — hos många af de sydligare stammarna, nämligen att genom tryck frambringa en konstlad ombildning af hufvudet. Ett rasmärke hos indianerna är den breda, låga, starkt tillbakalutade pannan och nu är det så öfverallt, att just det särskilda och utmärkande draget räknas för det skönaste. Har ett folk blå ögon och gult hår, äro de violblåaste ögonen och det guldgulaste håret ansedda för vackrast; äro ögonen ställda på sned som hos mongolerna, äro de allra snedaste de vackraste, och all toalettkonst går gärna ut på att framhäfva dessa särskilda rasmärken.

Detta är nog grunden till att den röda rasen så starkt föredrager de röda färgerna till målning af huden, och detta är också grunden till att pannan tryckes platt, hvarvid målet är att frambringa en alldeles rak linie från nässpetsen till hjässans topp. Vi hänvisa till närstående bild (fig. 59) som bättre än många ord förklarar, hur det går till och hvad ändamålet är.

Alla indianer använda till vagga ett enkelt bräde eller ett urhålkadt trästycke, vid hvilket barnet fastbindes eller fastspännes med remmar. Redan därigenom åstadkommes, då nacken hvilar mot ett hårdt underlag, ett visst tryck, som kan förändra hufvudformen något. Anbringas ett bräde i vinkel med det andra, hvilande mot pannan, måste denna tryckas platt och nacken sockertoppsformigt drifvas i vädret. Trycket åstadkommes genom att efter hand minska vinkeln mellan de två bräderna, som hållas samman genom ett snöre eller en rem, och när barnet har tillbrakt några månader i detta pinoredskap, är dess mjuka hufvudskål formadt efter önskan.

När man ser en sådan olycklig liten varrelse med ögonen framträngda af trycket och ibland med blod utpresad genom näsborrharna, skulle man tro, att plågan borde vara stor och göra barnet mycket oroligt. Detta är dock ej förhållandet. Det är lika så stilla som andra barn och synes ej lida synnerligt under behandlingen. Ej heller har det något inflytande på hjärnan eller intelligensen; de platthufvade indianerna äro icke mindre kloka och duktiga än de andra. Också denna missbildning är ett tecken på ädel och

Fig. 61. En höfdings graf med hans totem (varg). Från södra Alaska.

fri börd, intet slafbarns hufvud får tryckas platt, därför är det icke heller så lätt att få seden utrotad.

Då dessa stammar hafva fasta boplatser, användes mycket större arbete på husen än hos mera kringflackande folk. De byggas af cederplankor och bjälkar, fyrkantiga och mycket stora, då de skola rymma flera familjer. Boningsplatsen väljes alltid vid stranden af hafvet eller af en flod, och husen läggas med gafflarna åt vattnet. En aflång eller kvadratisk fyrkant, med sidor på intill 22 meter, utstakas först, och tjocka, klufna cederplankor sättas lodrätt, sida vid sida, till väggar, förstärkta i hörnen med tjocka stolpar. Taket uppbäres af en rad tunga stödbjälkar parallellt med ryggsåsen; äfven det består af plankor. I midten har det ett rökhål, som kan täckas med en falllucka, hvars läge rättas efter vinden. Midt för gaveln ut mot vattnet är rest en väldig »vapenstolpe», en af de märkligaste produkterna af ett »kulturöst» folks fantasi och konstskicklighet.

Till en sådan mast väljes en af skogens präktigaste cedrar, som fälles och afskäres till en längd af intill 33 meter. Ur den skäres därpå ett afrundadt, trågformigt stycke, flera fot bredt nedtill och afsmalnande uppåt, omkr. $\frac{1}{3}$ meter tjockt och urhålkadt baktill. Den breda framsidan utskäres med fantastiska människo- och djurfigurer. I regeln anbringas öfverst ägarens klanmärke, korp, örn, björn eller hvad det nu kan vara. De nedersta 2—3 meterna lämnas jämna, de döljas sedermera af jorden. Öfver dem utskär man gärna ett stort ansikte med vidt uppspärradt gap, som skall bilda en ingångsdörr till huset. Alla de utskurna figurerna äro rikt målade med kraftiga, skinande färger.

Naturligtvis måste många människor medverka vid ett sådant arbete, äfven nu då det användes järnredskap; de betalas med mattor och andra gåfvor. Resandet af stolpen är besvärligt; dess fot sänkes ned i ett i jorden gräfdt hål och med tåg och lyftstänger får man den omsider att stå lodrätt som ett stolt bevis på ägarens, familjens, ja hela stammens makt och rikedom.

Liknande stolpar resas till minne af aflidna och en haïda-indianby erbjuder en ganska egendomlig an-

blick genom sina många, intill 30 meter höga, rikt utskurna vapenpelare.

Också bärstolparna i husets inre utskäras ofta på liknande vis, liksom utskärningar användas på kanoter, vapen, husgeråd, grafmärken o. s. v.

Dans är, såsom flera gånger nämndt, ett af indianernas mest omtyckta nöjen; alla deras många fester firas förnämligast med den, men ingen stam håller så många fester och dansar så mycket och så lidelsefullt som nordvästindianerna. Hvar årstid har sina fester och danser, och hvar gång en man vill göra sig bemärkt, anställer han en stor sammankomst med dans

och måltidskalas, hvilken slutar med en af de så mycket omtyckta stora utdänningarna af gåfvor, särdeles mattor. På detta sätt kan en ärelysten ofta på en dag förslösa hela sin egendom; i gengäld vinner han likväl att blifva berömd och betraktad såsom hörande till höfdingsklassen.

Naturfolk dansa ofta i förklädnad och i synnerhet under masker. Ingenstädes finner man detta mer genomfördt än här, hvarest vissa masker utgöra de märkligaste alstren af folkets fantasi och flit. De utskäras i trä och föreställa än djur: räf, varg, björn, korp o. s. v., än människoansikten och än fantastiska odjur. Fantastiska äro

de dock rättare sagdt alla, ty man har aldrig afsett att framställa någon naturtrogen bild af det, som masken skall föreställa. De äro alltid utstyrda med fantasifulla öfverdrifter, förvrängningar och utsirningar; men vid många af dem kan man dock ej råka i tvifvel om, hvad som menas med dem. Ibland äro de försedda med lösa delar; ögonen eller underkäken kunna ofta på mer eller mindre förbluffande sätt röras med ett snöre, ja ibland äro de dubbla, så att den yttre masken, som t. ex. föreställer en fågel, är tudelt eller fyrdelt och kan slås tillbaka, hvarvid den inre kommer fram, föreställande något helt annat, t. ex. ett människoansikte. Maskerna, liksom dessa folks alla träskärningsarbeten, äro målade; man får först det rätta intrycket af dem, när man ser dem med deras lysande och ibland smakfullt sammanställda färger.

Otvifvelaktigt ligger det en djupare mening i många af utskärningarna på vapenstolpar och masker; de föreställa bestämda väsen, totemdjur, grodor, vidunder o. s. v., men man saknar ännu bestämda upplysningar härom. Utom med masker äro dansarne äfven utstyrda med hufvudprydnader af fjädrar, hår, djurskinn eller liknande, ibland bära de hela utskurna

Fig. 62 Masker från nordvästkusten.

träfigurer på hufvudet, t. ex. en fisk eller ett odjur. I händerna bära de stora, konstigt utskurna skramlor, t. ex. en fågel, hvars kropp är ihålig och fylld med småsten. Kroppen är vanligen höljd i präktiga filter eller skinn, och många danser framställa hela dramatiska uppträden, hämtade ur sago- och gudavärlden. De beledsagas af trummande på ihåliga träblock, öfverspända med skinn, och ibland af kvinnornas sång. För öfrigt taga kvinnorna understundom del uti dem.

Några af de märkeligaste festerna firas af medlemmarna af ett hemligt sällskap eller orden, *hametsers*, hvilka betraktas som ett slags halvhelgon, och

ken han förut har aftalat saken och betalt därför — biter ett hål i hans arm eller ben och söker svälja en mun full blod. Ännu är han dock icke fullt ut *hamets*, han måste först deltaga i en af sällskapets fruktansvärda måltider. Det låter otroligt, men är icke desto mindre fullt sant och bevisadt, att de vid dessa tillfällen förtära människokött, men väl att märka icke af friska lik, utan af lik som äro gamla och intorkade. Något mera afskyvärdt torde man hafva svårt att tänka sig.

Det är ganska tydligt att dessa *hametsers* seder visa tillbaka på en tid, då det drefs verkligt män-

Fig. 63. Hametser, klädda till dans med präktiga, brokiga mantlar och masker, föreställande den gud, som instiftade människoätandet. Efter kaptén Jacobsens reseskildring.

hvilka verka som medicinmän. För att blifva medlem måste man tillhöra de mest ansedda och rikaste familjerna och genomgå en läro- och pröfningstid på fyra år. Under de fyra sista månaderna af denna tid lefver kandidaten för sig själf ute i skogen för att

fasta i ensamheten; han får icke ses af någon och blåser därför på en flöjt, när han vandrar omkring, för att mana dem, som möjligen skulle möta honom, att vika ur vägen.

När pröfvotiden är förbi, störtar mannen en dag plötsligen ut ur skogen och in i byn, kastar sig öfver en eller annan — med hvil-

niskoätande. Detta har upphört ute bland folket, men bibehållit sig som ett slags religiös ceremoni inom ett hemligt sällskaps krets. Ännu för 40 år sedan blef vid sammankomsterna en slaf slaktad och äten, men kanske mest till följd af engelsmännens ingripande

vågar man nu icke längre dylikt. Därför har man tillgripit ceremonien med blodsugningen, som ju i och för sig må betraktas som rätt oskyldig, och till den utvägen att förtära mer eller mindre af gamla lik.

Hvar gång en *hamets* har deltagit i en sådan måltid får han rätt att bära en liten utskuren döds-kalle på sin mask;

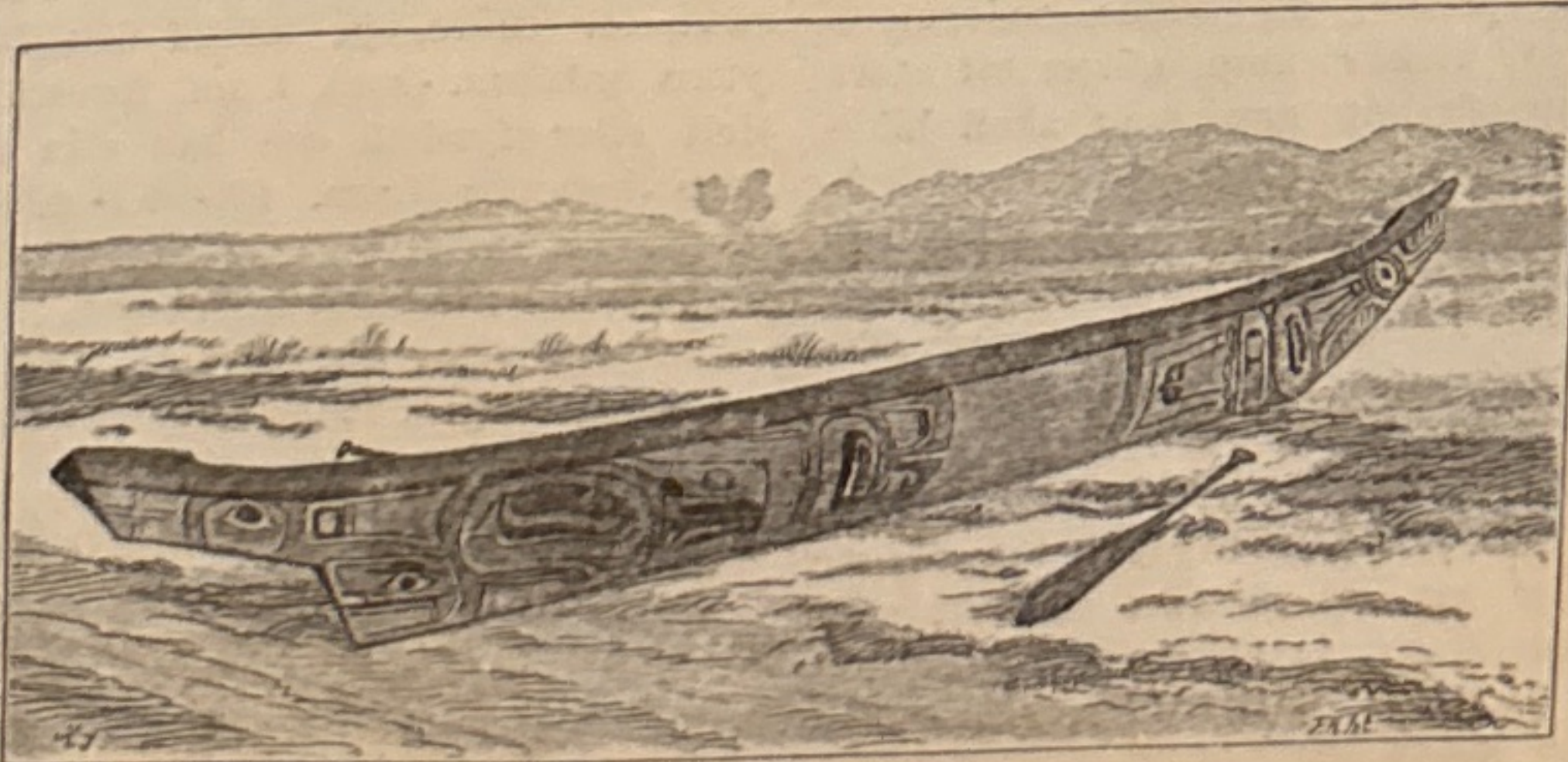

Fig. 61. Båt från nordvästkusten.

kaptén Jacobsen, som har gifvit oss dessa upplysningar, berättar att han sett en af dem med åtta sådana prydnader.

Dessa hametser behandlas med stor vördnad; de inbjudas sålunda till alla fester och infinna sig på dem i full ornat med alla sina hederstecken i en långsam och högtidlig marsch. De sätta noggrant den ena foten alldeles intill och framför den andra och spatsera alltså i väg med snigelfart och med fyra höfdingar vandrande som hedersvakt framför sig. Också efter döden hedras de, i det att de liksom höfdingarna begrafvas eller rättare sagdt bisättas i sina hus, hvilka därefter tillstängas och öfvergifvas. Själva liket inprässas strax efter döden, såsom allmänt skick är, i

meter långa, öfver 2 meter breda och 1,5 meter djupa. Vi se således att det i verkligheten är ansenliga båtar vi här möta, men dock äro dessa indianer icke modiga sjömän. På hafvet våga de sig sällan ut, de färdas i de många sunden och fjärdarna, på älfvarna och längs kusterna, där faran icke är så stor.

Man kan icke nog beundra den utveckling som konsten att bearbeta trä har nått hos dessa folk. Redan det att väldiga träd kunna fällas, delas i plankor, urhållas o. s. v. med deras nuvarande små och ofullkomliga järnverktyg är märkvärdigt. Men än mer förvånande är det, att de kunde göra detsamma innan de fingo järn, hvilket de för öfrigt tidigt kommo i besittning af genom införsel norrifrån-

Fig. 64. Indianer från Vancouver-ön, klädda till de stora vinterdanserna, med ansiktsmasker och stora prydnader af fjädrar och måladt trä. Figuren i förgrunden till vänster föreställer en stor fågel. Efter kaptén Jacobsens reseskildring.

en liten trång låda af cederträ, som nått och jämt kan rymma det i sammantryckt läge och som är prydd med utskärningar eller målningar. I regeln placeras dessa likkistor i särskilda mindre plankhus i närheten af bostaden; blott framstående personer begrafvas, som sagdt, i denna.

Utskärningskonsten kommer också till användning på deras båtar, stora kanoter urhållade ur väldiga cederstammar. När ett passande trä är fällt, klyfs det på längden och den bättre hälften urhållas med mejsel och yxa, någon gång men icke alltid äfven med eld, i det att man låter glödande kol förbränna det inre, som därpå lätt kan bortskaffas. Sedermera upphöjas både för- och akterstäfven genom påsatta delar och dessa utskäras, förstäfven t. ex. i form af en svanhals med hufvud af ett fantastiskt odjur. Äfven sidorna betäckas ofta delvis med utskärningar af sedvanlig art. Dessa fartyg kunna vara ända till 22

från ryssarna i Alaska och kanske också från Asien öfver Behrings sund. Allt hvad de förut hade att arbeta med, var en liten mejsel af flinta eller älghorn, som skärptes med en stenhammare, små yxor af slipad sten eller musselskal och borrar af fågelben. Äfven om elden togs till hjälp, hvilket ej alltid skedde, har man dock svårt att förstå, huru den uppgiften kunde lösas att bygga stora plankhus, göra jättestora kanoter, utskära höga vapenpelare o. s. v. med så få hjälpmedel.

Men dels hade de talrika slafvar till hjälp, dels togs tiden ej från dem af jakt och krig; sin föda fingo de jämförelsevis lätt genom det rika fiaket och strid sökte de ej. Naturligtvis slogos de — hvilket folk gör icke det? — men dock blott tillfälligtvis; de voro ej synnerligen modiga och föredrogo att akta sig, om de kunde. Det visar sig också däraf, att de utom sköldar hade hela rustningar af träskenor, insydda i

tjockt läder, som kunde lämna godt skydd både mot pilar och spjut. — Slutligen kände de, liksom andra

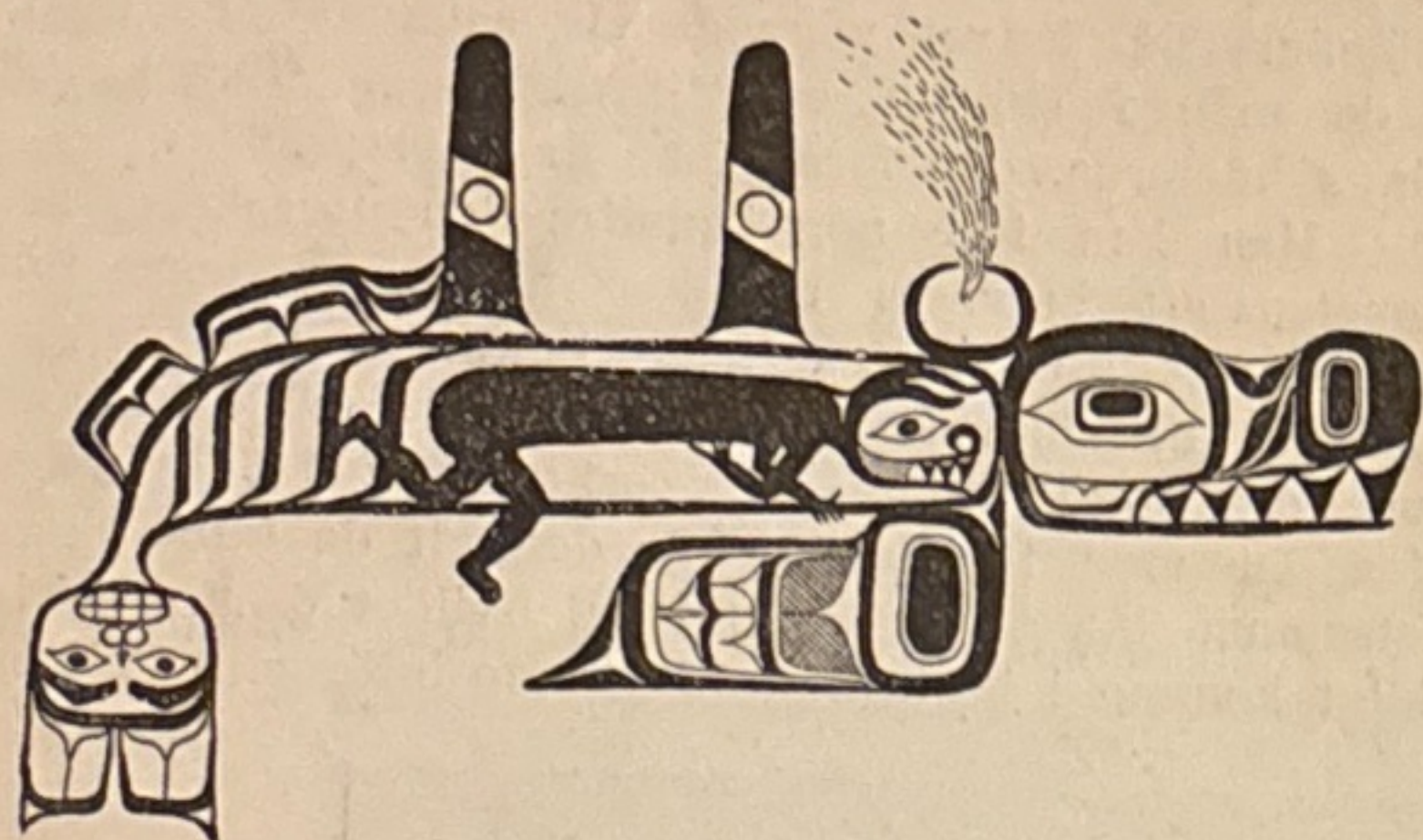

Fig. 65. Stilerad bild af en späckhuggarhval. Människan med djurhufvudet häntyder till den i texten omtalade sagan hos haïdaerna

naturfolk, icke till några regelmässiga hvilodagar, blott festdagarne voro icke arbetsdagar.

Är omfattningen af deras träarbeten förvånande, så äro enskildheterna det icke mindre, i synnerhet deras så egendomliga och fullt genomförda ornamentik, som utan tvifvel är resultat af en lång utveckling. Det är motiv hämtade från djur och människor, som ligga till grund för den, i ringare grad användas geometriska figurer. Men ofta »stileras» dessa djur- och människobilder, hvarpå fig. 65 är ett godt exempel. Det föreställer en sprutande hval, i hvars buk ses en människobild med djurhufvud. Men medan hufvudkonturerna äro så mycket iakttagna, att man med god vilja kan se, hvad de skola betyda, har fantasien tagit sig fritt spelrum i enskildheterna. Således har den tillfogat de två höga spetsarna på hvalens rygg och dess svans är prydd med ett människoansikte. Det är uppenbart, att hufvudafsikten har varit att dekorera, men vid sidan däraf hafva många bilder en betydelse, hämtad ur folkens sagoskatter.

Nordvästindianerna tro nämligen på en skara andar eller jelk, som äro själarna af de aflidna, hvilka blifvit gudomliga väsen af lägre art, och som kunna visa sig för människan i form af olika djur. Härigenom hafva många jelk-sagor uppstått. En sådan ligger till grund för vår ofvanstående bild, som afser sagan om Skana, hvaldödaren, det slags tandhval som vi kalla späckhuggaren. Sagan lyder i korthet sålunda. Några indianer voro en dag på sjön och roade sig med att kasta sten på en späckhuggare, som dök och försvann. Då de kommo i land, funno de en man, som dragit en kanot upp på stranden och gjort upp eld. Han sade att han var Skana, som de kastat sten på och hvars kanot de härigenom förstört. Han bad dem gå till skogs, hugga

cederplankor och laga kanoten. Då de hade gjort detta, befallde han dem att vända ryggen mot havet och dölja sina ansikten i mantlarna. Litet efteråt ropade han: se! och nu sågo de honom sätta ut från land i kanoten och glida öfver den första brännningen. Men i den nästa dök han ned och kom fram som en späckhuggare.

En tandbeväpnad hvalfigur med en man inuti har för dem framställt sagan om odjuret, som än var människa än var hval. Till på köpet gaf man mannen ett djurhufvud för att påminna om, att han dock blott till hälften var människa.

En djurornamentik finnes, såsom ofvan är omtaladt, ofta hos tämligen lågt stående folk, men så öfverväldigande rik som här, så säkert stilerad skall man icke kunna påvisa den på många ställen. Den kan fullt mäta sig med, ja, öfvergår i yppighet till och med vår järnålders. Därtill kommer, att den synes vara släkt med hvad vi möta i Mexiko från aztekens, toltekens och mayafolkens tid, här i sten, hvilken för resten äfven på nordvästkusten då och då finnes använd till mindre vapenstolpar. Också tror man, att vissa af danserna, af hametsernas ceremonier m. m. peka hän på en nära förbindelse med den mexikanska kulturen. Möjligen kan nyckeln till denna finnas här i det fjärran norden.

Det kunde vara långt mera att säga om dessa högst märkliga stammar, men vi få sluta här. Deras dagar kunna synas räknade, deras egendomliga ut-

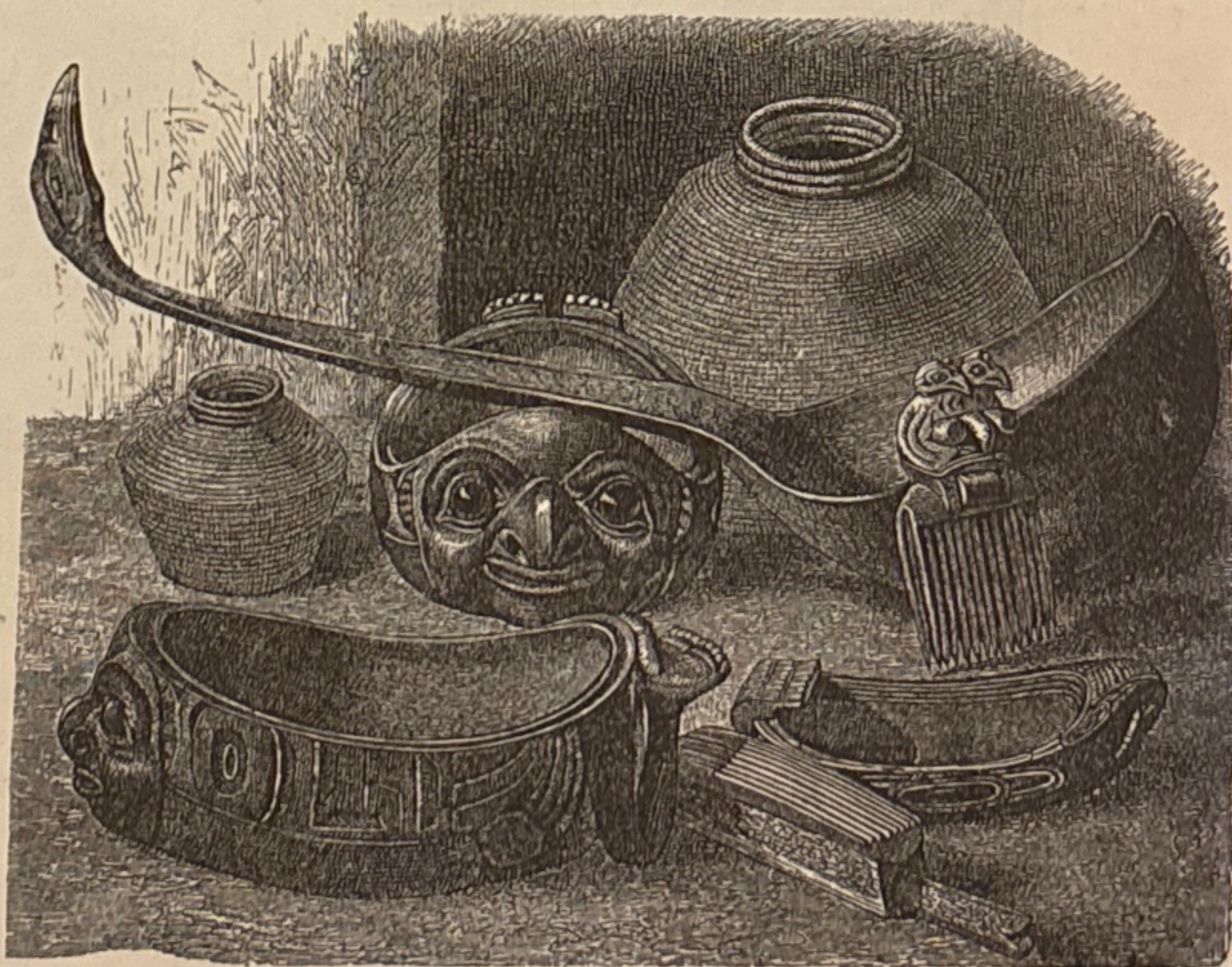
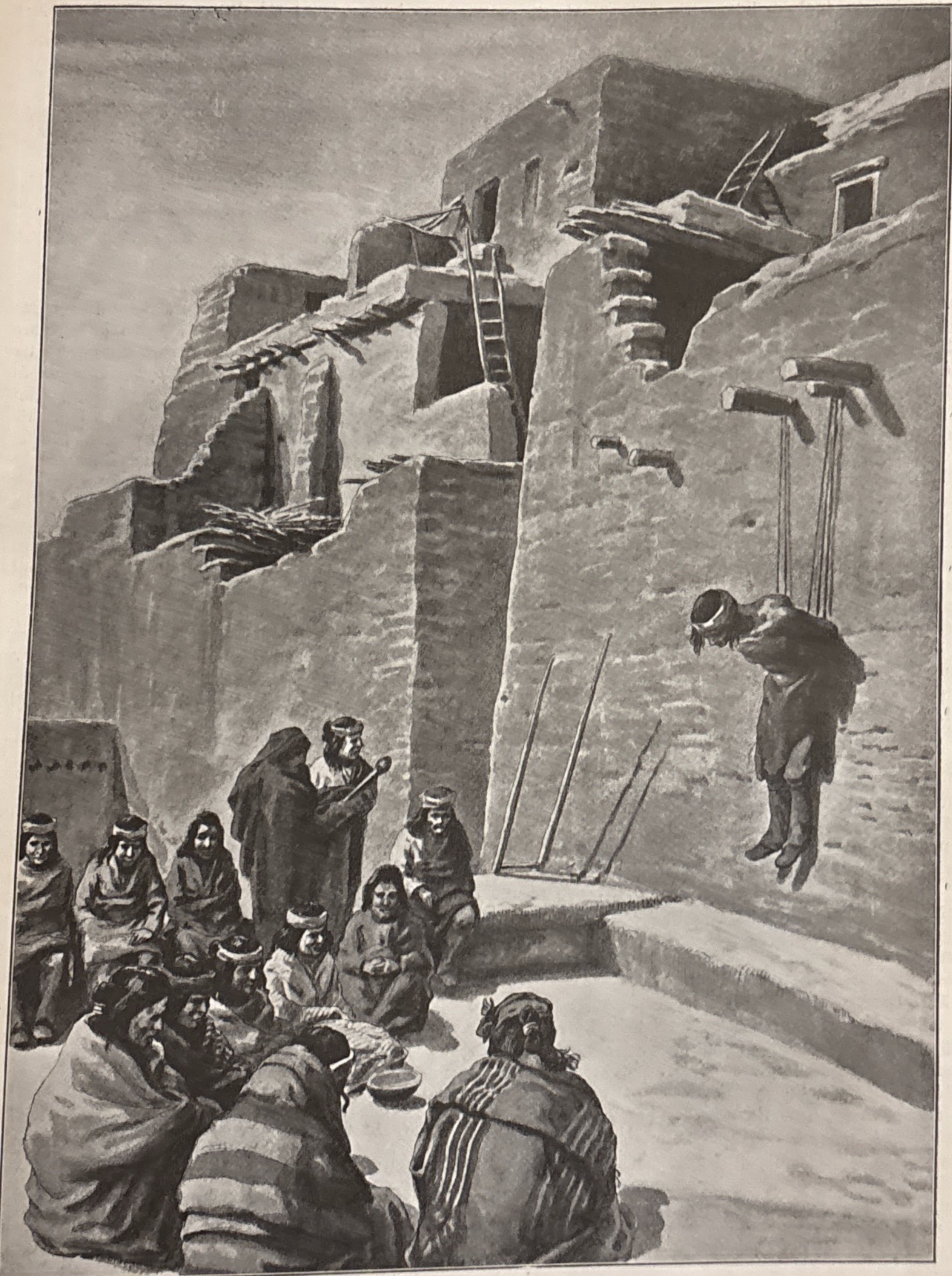

Fig. 66. Husgeråd från nordvästindianerna, hornsked, korg, kanna, transkål, öskar, klapprå (1/6 storlek).

veckling är i hvarje fall slutad och bruten, deras konstfärdighet i färd att förlora sig, de själfva demoraliseras mer och mer. Särdeles de en gång så mäktiga haïdaerna hafva lidit genom beröringen med kulturen; det har kommit en märkvärdig utvandningslust öfver dem, som drifver både män och kvinnor att söka arbete — eller åtminstone förtjänst — om

Zuni-indianer. En trollkarl underkastas ett pinligt förhör.

sommaren i de hvites städer, hvarifrån de återvända försupna och nedsmittade med könssjukdomar, af hvilka nu nästan hvarje individ lider. De äro säkerligen under alla omständigheter dödsdömda.

Som vi nyss nämnde, erbjödo nordamerikanerna

vissa drag, som leda tankarna på Mexikos halfkultur. Vi skola nu öfvergå till att betrakta några småstammar, som kunna synas stå denna än närmare, nämligen de så kallade *pueblos-indianerna*.

PUEBLOS-INDIANERNA.

Stora ökenartade näjder finnas i Nya Mexiko och Arizona; sandiga och heta som de äro erbjuda de dock i floddalarna, längs Rio Colorado och Rio Grande med deras bifloder, odlingsbara fläckar. Men blott få och af ringa omfång äro dessa, ty man får leta efter floder, hvilkas stränder äro så ofruktbara. Långa sträckor af sitt lopp gå de genom så kallade cañons, tusende fot djupa, trånga klippklyftor, i hvilka det icke är någon möjlighet för människolif. Men äfven där de öfvergifva dessa ohyggliga afgrunder, hafva floderna icke bildat synnerligen fruktbara dalar. De löpa ut i hafvet genom torra, heta trakter, förlorande genom bortdunstning mer och mer af sina vattenmassor, som icke ersättas genom tillflöden af någon betydelse. Dock äro de nödvändiga för lifvet i dessa näjder, med deras hjälp kunna vissa sträckor med konst bevattnas, och det visar sig då, att jordmånen är fruktbar nog; det är blott vatten som saknas.

Längs dessa stränder finnas ännu bebodda indianbyar, utom en mängd delvis betydliga ruiner af sådana. Det är här pueblos lefva och vistas. Namnet är af spanskt ursprung och betyder indianer som bo i byar (pueblos).

De flesta pueblosfolken äro småväxta, männen $1\frac{2}{3}$ meter i genomsnitt, kvinnorna mindre. Dock beskrivas t. ex. zuñierna också som höga och kraftiga. Hudfärgen är ljusbrun, håret finare och mjukare än hos andra indianer, ansiktena ofta vackra och med ett intagande uttryck, särdeles hos de små, undersåtsiga kvinnorna. Klädedräkten är till formen ej mycket olika den bland deras släkte vanliga, men blusen är ofta af bomull och i stället för skinnkappa bära männen en mantel, kvinnorna ett slags kort, väfdt omhölje och en schal om hufvudet. Håret klippa männen af efter en linie från öra till öra strax ofvan ögonbrynen, baktill får det växa och är antingen flätadt eller bundet ihop till en stor knut. Kvinnorna bena det på midten och binda upp det i en buckla på hvar sida.

De uppföra storartade boningar. Omkring en öppen, fyrkantig plats byggas på tre eller fyra sidor hus på flera våningar. Väggarna bildas af block af soltorkad, seg lerjord, som i en tjocklek af 1—1,5 meter staplas på hvarandra och sammankittas med samma material. Den nedersta våningen är liksom de andra 2,6—3 meter hög och på dess murar hvila långa tvärbjälkar, öfver hvilka det är lagdt stora gre-

nar, bark och slutligen ett lager lera, hvarefter nästa våning bygges, men på det vis, att den är smalare än den första och lämnar en terrass antingen utåt eller mot gården eller på några byggnader en åt hvardera sidan. På detta sätt fortsättes våning efter våning, alltjämt smalnande. Det kan finnas ända till 8 sådana. Nedersta våningen har hvarken fönster eller dörrar, allt tillträde till byggnadens inre försigår från gården med tillhjälp af lösa trästegar, som kunna dragas upp på terrasserna. Från den första terrassen, hvilken liksom de andra har ett lågt bröstvärn, föra dörrar in i rummen i andra våningen och falluckor ned till bottenvåningen. Och på samma sätt högre upp. Inne i huset står intet af rummen i förbindelse med något annat, utan alla mynna ut blott till terrassen. Bottenvåningens rum äro mörka och användas därför i regeln blott till förrådkammare. Högre upp få de ljus dels genom dörrarna, dels genom små fönster, hvilkas rutor bildas af tunna skifvor af en genomskinlig stenart.

Sådana byggnader äro af en betydlig storlek, de kunna vara 100—125 meter långa och 50 meter breda vid basen samt ofta rymmande ända till 500 invånare. De sammanbyggas vanligen icke vid hörnen utan förernas genom täckta gångar eller bryggor. Ibland sammanbyggas de i de öfre våningarna tvärs öfver de smala gatorna mellan dem och dessa blifva då naturligtvis mörka.

Den första egenskap, som dessa byggnader besitta, är den att de äro säkra mot fientliga angrepp och bilda verkligen goda fästningar mot angripare, som icke äga kanoner. Men hur har man kommit att bygga så olikt allt, som vi eljes träffa hos indianerna? Gåtan löses måhända därigenom, att man rundt omkring i floddalarnas klippväggar träffar hålor, som i forntiden användes till boningar; ofta har man framför dem byggt bröstvärn och stegar hafva ledt upp till dem. På sina ställen kan klippväggen vara så full med hål efter ingångar till dessa hålbningar, att den påminner om en vaxkaka från en bikupa. Pueblos-husen äro ögonskenligen byggda efter mönstret af dessa klipphål.

Utom privathusen har hvarje by sina offentliga byggnader, som bestå af mäktiga utgräfningar i jorden, hvilkas tak uppbäras af stora stödjebjälkar eller pelare af murverk. Rundt om vid sidorna finnas rader af bänkar, i midten af golfvet är anbragt en stenram, innanför hvilken ett bål hålles tändt. Ingången

till dem är ett hål i taket och en stege. Dessa »svett-hus», som de kallas, emedan där också tagas svettbad, ligga antingen midt i gårdarna eller under husets grund. De begagnas, utom till ångbad, till att hålla rådsförsamlingar i — byns äldste, som bilda ett råd med en höfding i spetsen, afhandla här offentliga angelägenheter — till större folkmöten, när alla byns män samlas för att dryfta en eller annan gemensam angelägenhet, till fester och danser, ty sådana tycker man här icke mindre om än bland andra indianer, till religiösa ceremonier eller sorgfester, och ändtligen

öfversteprästen upp på byhusets högsta tinnar och förkunnar mot alla väderstreck, att nu begynner högtidligheterna, som skola räcka i tio dagar. Men de flesta af dem försiggå i *kiváen*, församlingshuset, till hvilket endast det hemliga sällskapets medlemmar hafva tillträde; endast början och avslutningen sker inför allas ögon.

Den första dagen draga »ormprästerne» nästan alldeles nakna ut i öknen och infånga så många af sina giftiga bröder som möjligt. Alla klippremnor o. d. genomsökas och under loppet af 6 dagar göres ett

Fig. 67. En pueblo. I förgrunden badande barn och kvinnor, som hämta vatten.

till att fira de mysterier, som vissa hemliga ordnar föranstalta och som ofta utmynna i de vildaste utsväfningar.

Hos *mokierna* finnes sålunda ett hemligt sällskap af ormtillbedjare, som hvarje år håller en rad festligheter och danser till deras »äldre bröders ära». Ormarna äro dessa äldre bröder, ty en saga förmäler, att folkets stamfader hade två kullar barn med två systrar, hvaraf de med den äldre systemen alla blefvo förvandlade till ormar af en stor trollkarl, medan *mokierna* härstamma från den yngre systemen. Därför äro ormarna heliga och deras tillbedjare göra ingen skada åt ens de giftigaste af dem.

När tiden då festen skall hållas är inne, stiger

stort byte, i synnerhet af skallerormar. De stoppas ned i en lädersäck som bäres vid bältet, och föras till byn, där de släppas ned i *kiván*. Här försiggå en rad ceremonier, under hvilka det sjunges sånger till ormarnas ära, och till sist gifver öfversteprästen en hvar af dem ett bad i ett stort kar fyllt med vatten. Under allt detta behandla ormtillbedjare sina »äldre bröder» med det största lugn, tillåta dem att sno sig om deras armar och ben och taga fast i dem utan att på minsta sätt frukta eller vidtaga försiktighetsmått mot bett.

Till sist avslutas festligheterna med den stora ormdansen, som försiggår offentligen i eller nära invid byn.

En efter en i en lång rad skrida ormprästerna fram med öfversteprästen i spetsen och en hvar med en giftorm i munnen och flera andra i händerna. De talrika åskådarna laga att hålla sig på vederbörligt afstånd, ty de äro icke säkra för de farliga djurens vrede och bett. På ett gifvet tecken börjar dansen, som består i taktfasta hopp från den ena foten på den andra och svängningar med armarna samt besynnerliga vridningar af kroppen.

Efter en stunds förlopp visar sig en ung flicka med en kruka mjölk i händerna. I det hon dansar rundt håller hon mjölken på jorden, så att den bildar en krets, innanför hvilken alla ormarna anbringas.

försäkra de sig i förväg genom att beröfva dem deras gifttänder, kanske är orsaken en annan. Säkert är i alla fall, att det är verkliga giftormar som man tumlar om med, ty den offentliga delen af festen öfvervares i våra dagar af många nyfikna turister. Det torde nog också vara ett egendomligt, spännande skådespel.

I inredningen af de offentliga byggnaderna är det mycket som påminner om de stora gemensamma salarna hos nordväst-indianerna, som förr ofta voro nedgräfdade i jorden och som hade bänkar på sidorna, bål i midten och rökhål i taket, blott att man mot söder i de trädfattiga trakterna måste bygga

Fig. 68. Ormdans hos moki-indianerna.

De äro upphetsade, hväsa och hvissla och sno sig vildt mellan hvarandra. Naturligtvis söka de att komma undan, men så snart en är kommen utanför kretsen gripes han af en ormpräst och kastas innanför den igen.

Under tiden beder öfversteprästen, mumlande en lång bön, som beledsagas af de andras högtidliga, halfhöga sång. Ändtligen slutar han och i ett nu störta sig ormdyrkarne öfver ormarna, gripa så många af dem som möjligt och skynda bort med dem ut i bergen för att åter försätta dem i frihet. Därpå vända de hem i högtidligt tåg och begifva sig ned i kivån, hvarest de aflägga sina prästerliga dräkter och fjädersmycken, och därmed är festen slut.

Huruledes det går till, att ormarna aldrig, som det påstås, bita sina tillbedjare eller hvarför dessa icke taga skada, om de bitas, är icke känt. Kanske

med annat material och i enskildheter rätta sig efter detta kraf.

Folket, som bebor dessa märkliga byar, hvilka rymma intill 2—3,000 människor, är blidt och fredligt men dock tappert, när det angripes af öknens röfvarstammar. Deras vapen äro de sedvanliga, till hvilka kommer en slunga, hvars kraftigt utkastade sten kan dräpa ett djur på öfver 100 meters afstånd. Dessutom bruka de en kort, böjd kastkäpp. Deras bågar äro långa och pilarna ofta förgiftade, och de anlägga till sitt försvar på vägarna till sina byar omsorgsfullt dolda fallgropar, i hvilkas botten spetsiga pålar äro nedslagna.

Lerkärl förstå de att göra på ett fullkomligt sätt och pryda dem med färger i egendomliga mönster. I synnerhet kan påpekas ett slags stora kärl med smala halsar, som kvinnorna bära på hufvudet.

Ehuru pueblos-indianerna ingalunda hafva uppgifvit jakten, är dock åkerbruket hufvudnäringen. De icke blott odla jorden, de vattna denna också, i det de antingen leda vattnet från floderna utöfver den

De unga flickorna utpeka själfva de män, som de vilja hafva, och uppmana sina föräldrar att inleda underhandlingar, hvilka sällan misslyckas, när en ordentlig hemgift bjudes. Bröllopfesten sker på brudens bekostnad, och hon är och förblifver mannens enda hustru, men äktenskapet kan dock mycket lätt upplösas. Kvinnorna behandlas med aktning, och barnen *uppfostas* verkligt till en viss grad; de härddas från barn- domen genom kalla bad, hindras från att tränga sig kring den varma brasan om vintern och hållas till att skaffa sig värme genom arbete. Ja, de straffas till och med, när det är någon grund därtill, ett stort bevis på en icke obetydlig kulturutveckling.

I andligt afseende äro dessa stammar väl begåfvade, de lära snabbt och mottaga gärna de hvitas kultur, därför hafva de möjligheten af en framtid för sig.

De voro förr soldyrkare, men blefvo delvis kristnade redan af spanjorerna och hafva nu ett slags blandningsreligion af katolicism, soldyrkan

och hjältekult, i synnerhet ära de Montezuma, aztekernas siste konung. Förmodligen nådde på sin tid dunkla rykten om honom och striden med spanjorerna till dem och framkallade sagor och myter. Nu vänta de Montezumas återkomst med hvarje uppgående sol, som de alltid betrakta samlade på sina boningar och med ansiktet vänt mot henne. När Montezuma kommer, skall han åter anförä dem till stordåd och lycka.

De äga en ornamentik, som å ena sidan påmin-

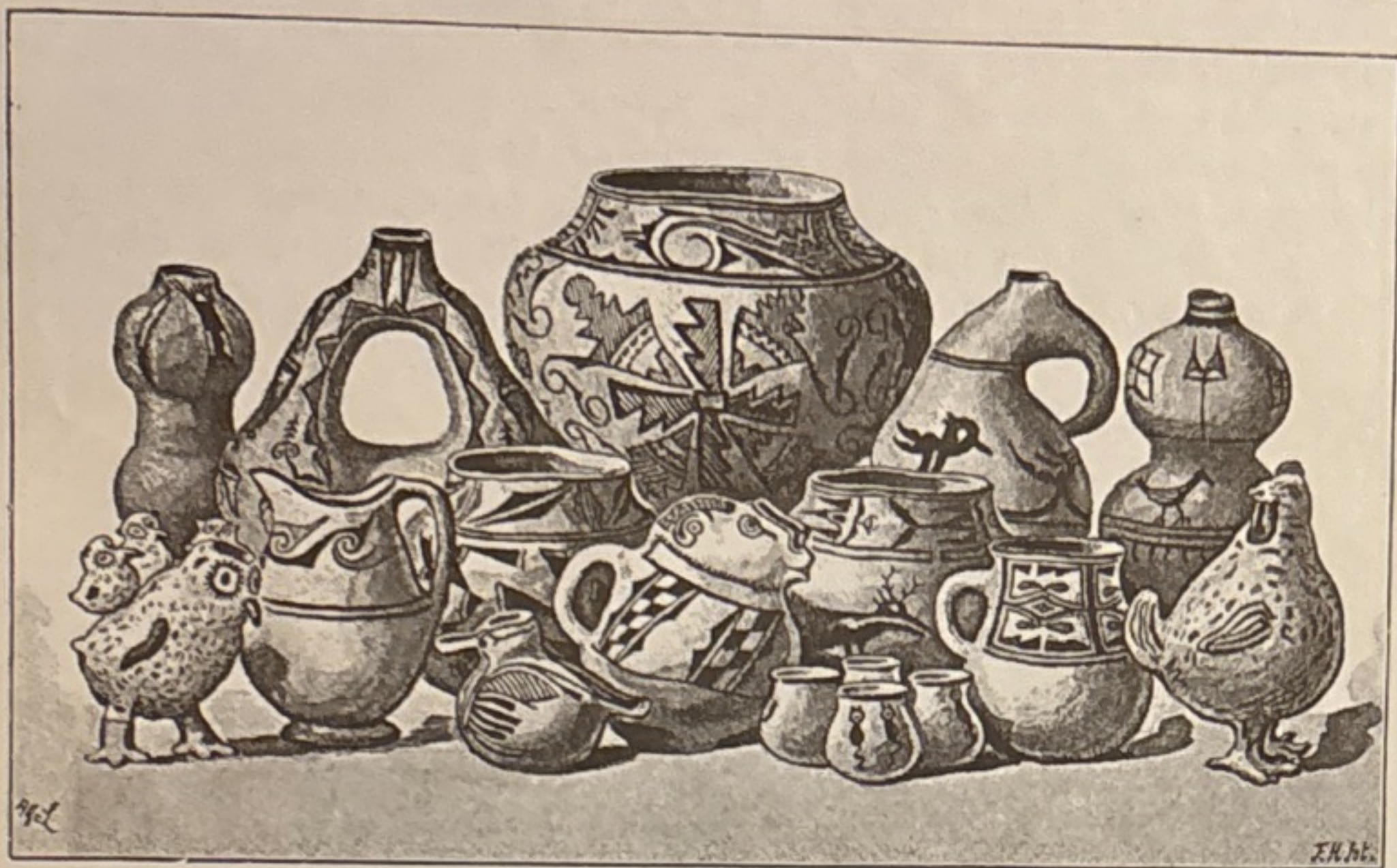

Fig. 69. Lerkärl (pueblos-indianerna).

genom kanaler eller anlägga behållare för regnvatten uppe mellan dalarnes klippsidor, där en klyfta kan låta afspärra sig med en tvärmur och hvarifrån det kan ledas ut öfver åkrarna. Sådana anläggningar äro gemensamt arbete, men åkrarna äro ärftlig privategendom, och vattnet användes efter fastställda regler.

Jorden bearbetades förr med träredskap, nu hafva de fått järn af de hvita. De hade en enkel plog, som de själfva måste draga, så vida den var känd, innan de fingo husdjur, samt hackor, spadar och skyfflar. Föremål för odling voro samma växter, som hos andra indianer, hvartill kom en mängd fruktsorter, bl. a. spansk peppar, och nu på senare tid hvete. De hålla nu också flera husdjur, hästar, mulåsnor, åsnor, hornboskap, får, getter, hundar och fjäderfä, allt infördt från Europa — utom hundar och kalkoner, som de själfva tämt före europeernas ankomst.

Det är i det hela märkligt i huru stort omfång dessa västliga indianer i motsats till andra ha upptagit boskapsskötseln. Sålunda har en vild röfvarstam inne i Klippbergen, *navajoerna*, tidigt öfvergått till att blifva ett verkligt nomadfolk, som med sina stora hjordar, i synnerhet af får, men äfven af hornboskap, begagnar sig af gräsfälten i sitt område.

Byarne styras af de gamla männens råd och en vald höfding; alla beslut fattas genom omröstning efter enkel pluralitet. Rådet har också dömande myndighet, det använder både böter och andra straff. Det öfvervakar genom en hemlig polis samfundets moral. Förbindelser utom äktenskapet tålas icke; vederbörande få tillsägelse att antingen gifta sig eller också hålla sig ifrån hvarandra. Lyda de icke blifva de ådömda piskning.

Några af dessa samfund erkänna arfsrätt icke blott till sådant som redskap, prydnader o. d., utan också till jorden, och den ärfves efter kvinnolinien. Äfven höfdingevärdigheten kan vara ärftlig, dock så att folket väljer bland arfvingarna.

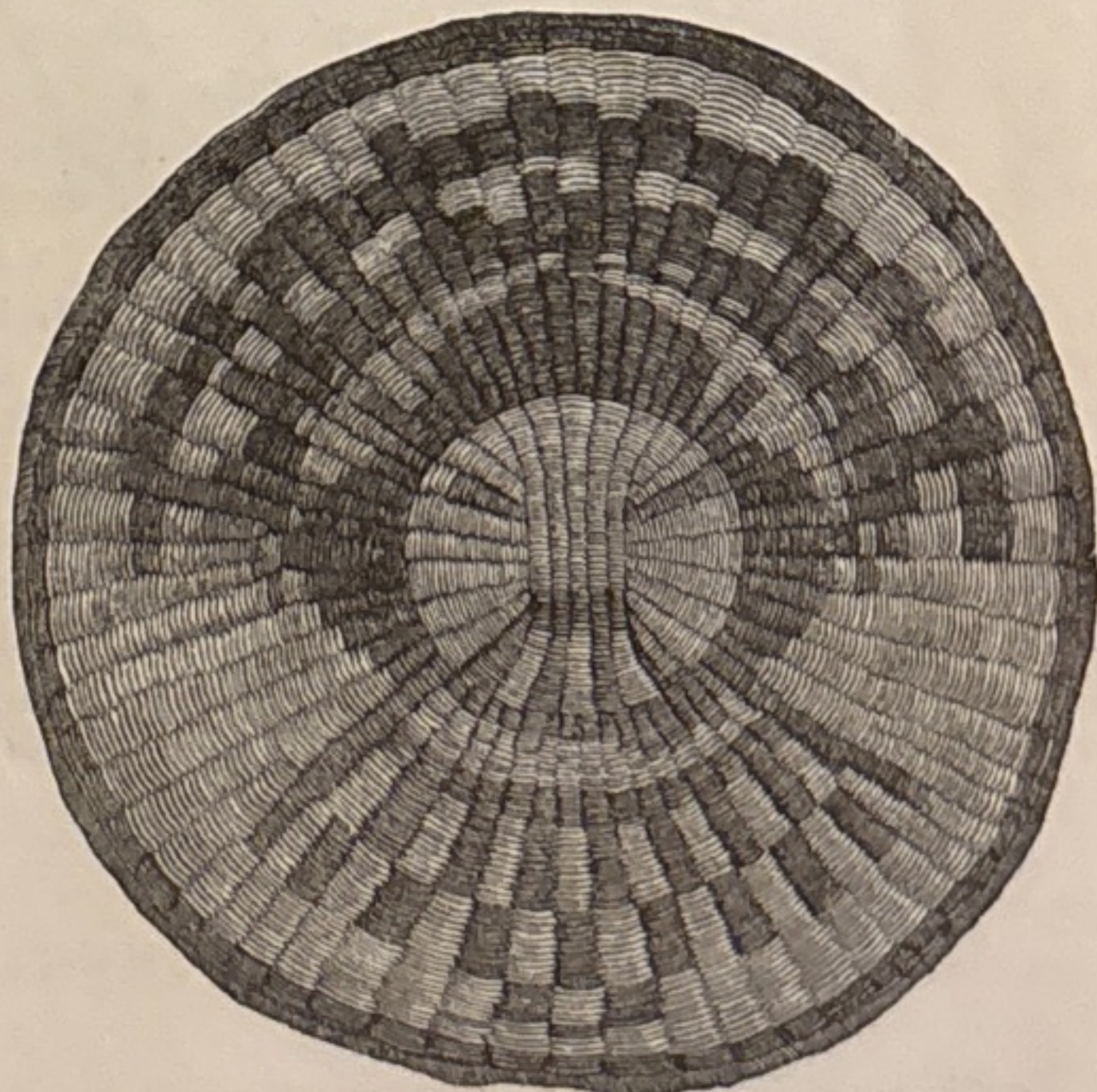

Fig. 70. Flätad bricka med ett människoansikte (Moki-indianerna).

ner om den gamla mexikanska, å den andra, åtminstone i vissa slag, om nordväst-indianernas. Särskildt äro väggarna i deras församlingshus målade med sär- egna djur- och människobilder.

Det är, som vi se, en rätt framskriden stånd-

punkt, dessa samhällen hafva nått. Man kan här tala om början till en kultur, som kanske endast de ogynnsamma lokala förhållandena hafva hindrat att utveckla sig. Fasta boningar, stora byggnadsföretag, åkerbruk, användning af konstgjord bevattning, erkännande af privat eganderätt äfven till jord, styrelsesättet, allt detta och mycket annat betecknar framsteg, som säkert stå i förbindelse med utvecklingen på Mexikos högslätter, antingen denna nu utgått härifrån eller tvärtom.

Vi hafva länge dröjt hos Nord-Amerikas indianer,

vi hafva följt steg efter steg de olika utvecklingsstadierna hos dem; vi hafva sökt att finna det gemensamma och vi hafva framhållt det säregna hos de olika grenarne af hufvudstammen. I det vi nu vända oss från dem till andra grupper, kunna vi icke göra det utan att djupt beklaga den bittra oförrätt, som dessa röde män hafva lidit. Låtom oss sluta med den önskan, att nutidens humanitet måtte förmå att hålla sin hand öfver de svaga resterna af dem; att den måtte förmå att höja dem, att påverka dem i god riktning och för dem skapa en ljusare framtid.

POLAR-FOLK.

Från Nordkap mot öster till Labrador i Nord-Amerika begränsas Europa, Asien och Amerika i en stor båge af det norra Ishafvet, hvars böljor nästan öfver allt möta en kust af samma utseende och beskaffenhet. Fastländerna nå någorlunda samma bredd, deras flodlopp o. d. äro tämligen likartade, klimatet erbjuder icke stora olikheter, hafvet utanför kusten ej håller, växt- och djurlif både i vatten och på land är i allt väsentligt öfverensstämmande. Kort sagdt, vi hafva nog här det mest storslagna exempel på ofantliga områden af vår jord, som i det stora hela erbjuda samma lifsvillkor.

Därför är intet mera lärorikt än att iakttaga, huruledes de folkstammar, som med olika förutsättningar och från olika utgångspunkter hafva slagit sig ner här uppe, hafva förstått att bilda sig efter och draga nytta af de gifna lifsvillkoren. Vi vilja därför samla alla de här lefvande folken, hur olika de än må antagas vara till härstamning och uppkomst, till en grupp, för att bättre få blicken öppen för och begripa, huru människan lämpar sig och sitt lif efter omgifningar och naturbetingelser.

När vi här använda uttrycket lämpa sig, må dock anmärkas, att häri icke skall ligga att detta lämpande är afsiktligt. Det har icke gått till på det viset, att människan satt sig ned och uträknat, huru hon skulle kläda sig, bygga sina boningar o. d. för

att motstå polartrakternas köld och vinternatt. Till dylika medvetna öfverläggningar inträder möjligheten först i ett långt senare och högre kulturstadium. Hos lågt stående folk sker allt sådant utan blick på det slutliga målet; det är uteslutande en följd af driften att tillfredsställa ögonblickets kraf. Kunde man tänka sig en indianstam från mildare trakter plötsligt flyttad ut på Ishafvets kust, skulle den ohjälpligen frysa eller svälta ihjäl under första vintern. Den skulle icke hinna att lämpa sig efter de nya förhållandena. Men drifves den dit ut steg för steg, ett stycke i år, ett annat kanske om tjugo år och så vidare under loppet af några hundra eller kanske tusen år, ja, då skulle den komma att lämpa sig efter de nya omständigheterna, den skulle hopsummera de små förändringar i klädedräkt, jaktredskap o. s. v., som naturen liksom tvingar på dem, och till sist skulle den utan att hafva tänkt därpå eller ens märkt det hafva så småningom passat sig efter de nya krafven; den skulle under tidernas lopp hafva blifvit ett polarfolk.

Emellertid är det nu bland dessa polarfolk skillnad emellan dem, som slagit sig ned på själfva kusten och som väsentligen hämta sin föda på och ur hafvet, och dem som lefva inne i landet af de hjälpkällor, som detta erbjuder dem. Vi skola därför skildra ett folk af hvardera slaget och börja med

ESKIMÅERNA.

Danmark har mindre än de andra nordiska länderna deltagit i det stora upptäcktsarbete, som utförts under de sista århundradena, och den störste danske upptäcktsresanden Vitus Bering utförde sina bedrifter under rysk flagga. Men det finnes dock ett folk, eskimåerna, hvilkas lif och seder blifvit kända särskildt

vetenskapsmän undersökts så grundligt i olika riktningar, att det — åtminstone i sin södra del — väl må sägas vara det bäst kända polarlandet. Men detta arbete är utfördt i stillhet, stycke för stycke, det knyter sig icke till någon sådan lysande bedrift, som i ett nu kastar ett